

درباره لایحه برنامه پنجم توسعه (۱۱):

ارزیابی دولت الکترونیک

شماره مسلسل: ۱۰۲۸۳

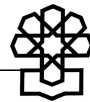
دفتر: مطالعات ارتباطات و فناوری های نوین

خردادماه ۱۳۸۹

به نام خدا

فهرست مطالب

چکیده	۱
مقدمه	۱
۱. روابط بین دولت و دینفعان در دولت الکترونیک	۲
۲. مدل‌های توسعه دولت الکترونیک	۳
۳. بررسی مزایای دولت الکترونیک	۹
۳-۱. ارتقای کیفیت خدمات	۹
۳-۲. کارآیی و کاهش هزینه‌ها	۹
۳-۳. اثربخشی فزاینده خط‌مشی‌ها	۱۰
۳-۴. شفافیت و مشارکت فعالانه مردم	۱۰
۳-۵. مزایای فنی	۱۰
۳-۶. مزایای سازمانی	۱۱
۳-۷. مزایای سیاسی	۱۱
۴. بررسی وضعیت شاخص توسعه دولت الکترونیک در کشورهای جهان	۱۱
۵. سابقه قانونگذاری و سیاستگذاری دولت الکترونیک در کشور	۱۴
۶. ارزیابی وضعیت کشور در خصوص خدمات الکترونیک	۱۸
۷. بررسی مواد مرتبط با دولت الکترونیک لایحه برنامه پنجم توسعه	۲۱
۸. ارزیابی مواد مرتبط در مدل توسعه دولت الکترونیک	۲۱
پیشنهاد‌های اصلاحی	۲۵
منابع و مآخذ	۳۴

درباره لایحه برنامه پنجم توسعه (۱۱): ارزیابی دولت الکترونیک

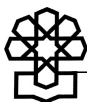
چکیده

فناوری اطلاعات در حال تغییر دادن نقش، کارکرد و قدرت دولت هاست. به همین جهت همراه با بازمهندسی فرآیندهای طولانی سازمان‌های بخش عمومی، کاربردهای فناوری‌های رایانه‌ای در اداره دولت‌ها روبه گسترش است. این حضور در خدمت افزایش کارآیی و اثربخشی دولت‌ها می‌تواند باشد، البته مشروط بر اینکه با روندی هوشمندانه و برنامه‌ریزی شده به‌کار گرفته شود. در این گزارش که به مفاهیم دولت الکترونیک و مدل‌های توسعه آن می‌پردازد، سعی شده تا از سویی شمای کلی وضعیت دولت الکترونیک در کشورهای جهان و جایگاه ایران شاخص‌های مرتبط نشان داده شده و سپس با بررسی احکام مرتبط با دولت الکترونیک در لایحه برنامه پنجم توسعه در قالب این مدل‌ها و خلأهای شناسایی شده، راهکارهای تکمیلی و اصلاحی ارائه شود.

مقدمه

همراه با پیشرفت فناوری اطلاعات و ارتباطات و به کارگیری این فناوری در دولت و اداره کشورها، واژه‌های بسیاری مانند دولت دیجیتالی^۱، دولت الکترونیکی، دولت برخط^۲، دولت شبکه‌ای^۳ و دولت مجازی^۴ برای بیان این موضوع به کار می‌رفتند. هنگامی که این واژه‌ها غالباً به صورت مترادف به کار می‌روند، تعریف روشنی از این حوزه وجود ندارد. برخی از این واژه‌ها را اختصاصاً برای خدمات‌رسانی دولت به شهروندان^۵ استفاده می‌کنند، اما در تعاریف جدیدتر منظور از دولت الکترونیکی، به نوعی زمامداری الکترونیکی^۶ است. تعاریف اولیه بر موضوعات کارآیی^۷ تمرکز دارند و غالباً به طور مستقیم به بخش فناوری‌های ارتباطات و اطلاعات توجه می‌کنند، حال آنکه تعاریف جدیدتر به اثربخشی^۸ توجه دارند و به جای عناصر فناوری، به طور کلی به ابعاد سیستم‌ها، سازمان‌ها و نظام‌های اجتماعی می‌پردازند. برخلاف تعاریف اولیه که به هدف کاهش هزینه از

1. Digital Government
2. Online Government
3. Wired Government
4. Virtual Government
5. Government2citizens
6. Governance
7. Effectiveness
8. Efficiency

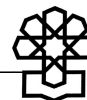

واحدهای ارائه دهنده خدمات، بر پایه تحقیقات و سنجش می پردازد، تعاریف جدید به دنبال کاهش فساد است. در رویکرد اول دولت الکترونیک بیشتر به عنوان یک تجربه اداری و نه بخش لاینفک فرآیند پیچیده دولتی تلقی شد. اغلب توفیقات تنها در ایجاد سردرگمی بیشتر میان دولت الکترونیکی و اداره الکترونیکی یا دولت الکترونیکی و مردم سالاری الکترونیکی خلاصه می شد، نه اینکه توانمندی قابل اتکایی از این شیوه های جدید ارتباطی و اجرایی طراحی شود. در واقع دولت الکترونیک بیشتر «الکترونیک» بوده تا «دولت» با این حال، دولت الکترونیک بیشتر به دولت مربوط می شود تا دنیای الکترونیک. فناوری های جدید تنها یکی از عوامل بسیار زیاد پیشبرد تغییرات دولت هستند. تغییر واقعی تنها استفاده از فناوری اطلاعات در ادارات دولتی نیست، بلکه شیوه جدید تفکر برای دولت ها در فضای عمومی حکمرانی است. به راستی فناوری های دیجیتالی حوزه های جدیدی از قدرت و منافع را خلق می کنند که بر کارکردهای سازمان های دولتی تأثیرگذارند. بسیاری از دولتمردان معتقدند که فناوری اطلاعات و ارتباطات می تواند به کشور در حل مشکلات اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی که با آن مواجه است، کمک کند و آمادگی لازم برای بهره گیری مطلوب از این فناوری در اداره کشور در حال شکل گیری است. نمودی از این آمادگی ها را در سیاستگذاری ها و تصویب قوانین و مقررات مرتبط با این حوزه نظیر قانون جرائم رایانه ای و انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات، فصل پنجم قانون مدیریت خدمات کشوری و لایحه برنامه پنجم توسعه می توان مشاهده کرد. در این گزارش ابتدا به ادبیات دولت الکترونیک و الگوهای آن پرداخته می شود، سپس شاخص های توسعه دولت الکترونیک کشور با برخی کشورها مقایسه می شود. در ادامه ارزیابی از وضعیت فعلی ارائه شده و در انتها با ذکر سوابق سیاستگذاری های اعمال شده در این حوزه که در قوانین و مقررات تبلور یافته اند مواد مرتبط با دولت الکترونیک لایحه برنامه پنجم توسعه بررسی و پیشنهادات اصلاحی ارائه خواهد شد.

۱. روابط بین دولت و ذینفعان در دولت الکترونیک

روابط بین ذینفعان در دولت الکترونیک را در سطح ملی می توان به:

- رابطه مردم با دولت،
- رابطه دولت با مردم،
- رابطه دولت با دولت،
- رابطه دولت با کارکنان،
- رابطه کارکنان با دولت،

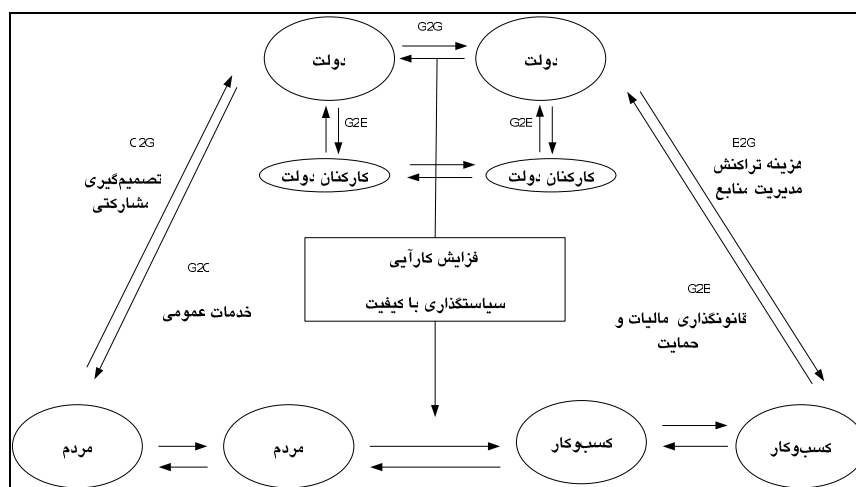

- رابطه کسب‌وکارها با دولت،

- رابطه دولت با کسب‌وکارها.

تقسیم بندی نمود، شکل روابط بین دولت و ذینفعان در دولت الکترونیک را نشان می‌دهد. ماهیت رابطه هر یک از بازیگران بر روی فلش‌های شکل ذکر شده است.

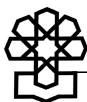
شکل روابط بین دولت و ذینفعان در مدل‌های توسعه دولت الکترونیک

بنابر روابط برشمرده فوق هر الگوی توسعه دولت الکترونیک باید در مراحل خود تحقق این روابط را در نظر داشته باشد تا بتواند به مفهوم واقعی دولتی کارآمد و توانمند در ارائه خدمات با بهره‌گیری از فناوری اطلاعات را تبیین کند.

۲. مدل‌های توسعه دولت الکترونیک

با اینکه از حضور فناوری اطلاعات در اداره کشورها بیش از دو دهه نمی‌گذرد، تنوعی از الگوها برای نشان دادن این روند وجود دارد. برخی از این الگوها بر ویژگی‌های ساختاری نهادهای دولتی با رویکرد ارائه الکترونیک خدمات تأکید دارند، درحالی که سایر الگوها بر ماهیت و تکامل وبگاه‌های دولتی و خدمات متعاقب آن تمرکز دارند. با این وصف، معدودی از الگوها به تکامل کاربری‌های فناوری اطلاعات جهت آسان کردن وظایف دولتی توجه کرده‌اند. هرچند به‌استثنای مورد اخیر، اجماع الگوها بر این اعتقادند که توسعه دولت الکترونیک به فرآیندی تکاملی گره خورده که با راه‌اندازی وبگاه‌های دولتی ساده به منظور انتشار اطلاعات تغییر نهادهای دولتی آغاز می‌شود. سپس این وبگاه‌های ساده به طرح‌های درگاهی پیچیده‌ای بسط می‌یابند که با خدمات ارائه شده

مطابقت دارند و با سطوح تراکنش‌های کاربران همسویند. بیشتر کشورهای دنیا در حال اجرای راهبردهای دولت الکترونیکند و براساس مراحل توسعه مبتنی بر الگوهای موجود، ارزیابی‌های گوناگونی به عمل آمده و کشورها رتبه‌بندی شده‌اند.

پژوهشگرانی که به ارزیابی ویژگی‌های راهبردهای دولت الکترونیکی در حال اجرا ازسوی نهادهای دولتی می‌پردازند، الگوهای گوناگونی از توسعه دولت الکترونیک را طراحی کرده‌اند. برای نمونه، لاین^۱ و لی^۲ الگوی رشد چهارمرحله‌ای توسعه دولت الکترونیک را طراحی کرده‌اند که دولت‌های فدرالی، ایالتی و محلی به منزله نقاط مرجع به کار برده‌اند. آنها مرحله نخست را «فهرست‌بندی»^۳ می‌دانند که در چارچوب آن دولت‌ها وبگاه‌ها را برای ارائه اطلاعات مربوط به خدمات و کارکردهایشان راه‌اندازی می‌کنند. مرحله دوم که «تراکنش»^۴ نام دارد، امکان تراکنش‌های برخط با شهروندان، مانند تمدید گواهینامه و پرداخت جریمه‌های مختلف را فراهم می‌سازد. همچنین، این مرحله با افزایش رابط‌های برخط در ساختارهای داخلی دولت‌ها ارتباط دارد. لاین و لی «یکپارچه‌سازی عمودی»^۵ را در مرحله سوم محقق می‌دانند و این‌گونه تبیین می‌کنند که «دولت‌های محلی، ایالتی و فدرالی به منظور کارکردها یا خدمات دولتی مختلف به یکدیگر متصل می‌شوند» و مرحله چهارم «یکپارچه‌سازی افقی»^۶ است که «خدمات و کارکردهای مختلف یکپارچه شده‌اند». برای مثال، یک شاغل می‌تواند به‌طور همزمان بیمه بیکاری خود را به یک نهاد ایالتی و مالیات‌های کسب‌وکار خود را به دیگر نهاد ایالتی پرداخت کند، زیرا سامانه‌های هر دو نهاد با یکدیگر ارتباط دارند یا با یک پایگاه داده کار می‌کنند. براساس این الگو، هر مرحله با انواع کارکردهای برآمده از چالش‌های سازمانی و فناوری که نهادهای دولتی مجری راهبردهای دولت الکترونیک مواجهند، همراه خواهد بود.

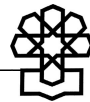
سیلکوک^۷ به مراحل ۶ گانه‌ای اشاره می‌کند که ازسوی دولت‌ها در هر دو حوزه ارائه الکترونیک خدمات به شهروندان و برقراری ارتباطات داخلی‌شان به کار می‌رود. این مراحل عبارتند از:

۱. انتشار و توزیع اطلاعات، شامل راه‌اندازی وبگاه‌ها برای ارسال اطلاعات مربوط به خدمات و کارکردهای دولتی بر مبنای خط ارتباطی یک‌سویه،

۲. تراکنش دوسویه رسمی، مانند تبادل تماس‌های تلفنی یا مکتوب از طریق رایانامه یا پست

الکترونیک،

1. Layne
2. Lee
3. Cataloging
4. Transaction
5. Vertical Integration
6. Horizontal Integration
7. Silcock

۳. درگاه‌های چندمنظوره که به وسیله آنها درگاه واحدی پیوندهای نهادهای مختلف دولتی را تأمین می‌کند و به شهروندان امکان می‌دهد به خدمات مورد نیازشان دسترسی یابند،

۴. شخصی کردن درگاه‌ها که به شهروندان امکان می‌دهد در صورت نیاز از ویژگی‌های برخط استفاده کنند،

۵. دسته‌بندی خدمات مشترک که در آنها برنامه‌های درگاه به شهروندان امکان تراکنش با نهادهای مختلف از یک نقطه واحد را فراهم می‌آورند،

۶. یکپارچگی کامل و دگرگونی نهادی که سیلکوک راجع به آن می‌گوید: «دیوارهای قدیمی، سیلوهایی از خدمات را نشان می‌دهند که خراب شده‌اند و هنوز فناوری به یکپارچگی ادامه می‌دهد تا با پل زدن میان پیشخوان و پسخوان دولت الکترونیکی، شکاف میان آنها را کم کند».

بنابراین، این مرحله، گزینه توسعه‌یافته مرحله پنجم است.

نتچایوا^۱ در الگویی مرتبط، مراحل پنج‌گانه را توصیف می‌کند: در مرحله نخست ادارات گوناگون و بگاه‌های برخطی راه‌اندازی می‌کنند که اطلاعات راجع به کارکردهای اداری را انتقال می‌دهند. در مرحله دوم و بگاه‌ها برخی مراتب اتصال متقابل، مانند تبادل پست الکترونیکی با شهروندان عادی را پایه‌ریزی می‌کنند، درحالی که از نظر نتچایوا، در مرحله سوم «کاربران از فرصت شرکت در گردهمایی‌ها و نظرسنجی‌ها برخوردار می‌شوند». مرحله چهارم مراتب گوناگونی از تراکنش‌های برخط را برای ارائه خدمات دولتی، از جمله ثبت اتومبیل، تمدید گواهینامه و پرداخت جریمه‌ها تدارک می‌بیند. در مرحله پنجم نیز یک درگاه دولتی واحد و فراگیر با طیفی از خدمات پیچیده مربوط به شهروندان پیوند خواهد یافت.

استورز^۲ از تابلوی اعلانات مجازی، دسترسی به وب و ارائه خدمات ۲۴×۷ (هفت روز هفته، بیست‌وچهار ساعته) به منزله مراحل سه‌گانه خدمات دولت الکترونیک یاد می‌کند. همچنین وی گزارشی از الگوی چهارمرحله‌ای مطرح شده از سوی سود^۳ با عنوان «حضور»^۴ (یعنی حضور اطلاعات دولتی)، برهم‌کنش، تراکنش و دگرگونی و نیز الگوی چهارمرحله‌ای مورد نظر مرکز پژوهش‌های دولتی نیوجرسی^۵ ارائه می‌دهد. الگوی اخیر، ایستا، برهم‌کنشی. تراکنشی و تبدیلی است. ردیک^۶ نیز الگوی دومرحله‌ای را درخصوص رشد دولت الکترونیک در ارتباط با شهرداری‌های ایالات متحده مطرح کرده است. از نظر وی، مرحله نخست به فهرست‌بندی برخط اطلاعات اختصاص دارد و ارتباط دولت‌ها با شهروندان را دربر می‌گیرد، حال آنکه در مرحله دوم

---

1. Netchaeva
2. Stowers
3. Sood
4. Presence
5. New Jersey Center for Governmental Studies
6. Reddick

تراکنش‌های برخط تکمیل می‌شود و ارتباط میان دولت‌ها و مشاغل را دربر می‌گیرد. مرحله اخیر به شهرهایی مربوط می‌شود که سطوح پیشرفته دولت الکترونیک را اجرا کرده‌اند. هیکس^۱ نظیر بسیاری از مؤلفان، رشد دولت الکترونیک را فرآیندی «تکاملی»^۲ می‌داند و نه «انقلابی»^۳. اما برخلاف آنها، در مباحث خود به‌طور ضمنی اشاره می‌کند که رشد دولت الکترونیک با راه‌اندازی وبگاه‌های دولتی آغاز نشده است. وی رشد دولت الکترونیک را در چارچوب دو الگوی به‌کارگیری فناوری قدیمی و جدید می‌نگرد. در الگوی قدیمی، فناوری اطلاعات برای خودکارسازی وظایف درونی دولت و پردازش داده‌ها به‌کار می‌رود (که این امر به پیدایش رایانه‌ها در ساختارهای دولتی برمی‌گردد). در الگوی جدید، فناوری‌های ارتباطات و اطلاعات با هدف حمایت از وظایف بیرونی دولت و با پردازش داده‌ها و برقراری ارتباطات به‌کار می‌روند.

اتحادیه اروپا از سال ۲۰۰۰ مدل زیر را برای ارزیابی‌های مکرر به‌کار برده است:

- مرحله اول اطلاعات: اطلاعات لازم برای شروع روال رسیدن به خدمات عمومی، در اینترنت دسترس‌پذیر می‌شود.

- مرحله دوم میان‌کنش یک‌سویه: وبگاه قابل دسترسی عمومی، امکان دریافت چنین خدماتی را از راه‌های غیرالکترونیک و از طریق پیاده کردن فرم‌های کاغذی فراهم می‌کند تا روال برخورداری از این خدمات آغاز شود. ارائه قالب الکترونیکی برای پوشش قالب غیرالکترونیکی هم در این مرحله قرار می‌گیرد.

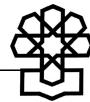
- مرحله سوم میان‌کنش دوسویه: وبگاه قابل دسترسی عمومی، یک ورودی الکترونیک با فرم الکترونیک رسمی را جهت شروع روال دستیابی به این خدمات ارائه می‌کند. این امر نشان می‌دهد باید یک فرم تأیید (فیزیکی یا قضایی) از متقاضی این خدمات وجود داشته باشد تا اجرای این مرحله ممکن شود.

- مرحله چهارم مدیریت کاملاً الکترونیک پرونده متقاضی: وبگاه قابل دسترسی عمومی، امکان استفاده کامل از خدمات عمومی از طریق وبگاه را فراهم می‌کند که شامل تصمیم‌گیری و ارائه خدمات است. در اینجا تشریفات رسمی دیگری برای متقاضی از طریق امور کاغذی پیش‌بینی نشده است.

این مدل بر فناوری تمرکز دارد. برای مثال، موارد مشابه متعددی وجود دارند که پژوهشگران آمریکایی از آن میان غالباً به دو مدل لاین^۴ و لی^۵ اشاره می‌کنند. گاهی اوقات، آخرین مرحله،

---

1. Heeks
2. Evolutionary
3. Revolutionary
4. Lyane
5. Lee

یکپارچگی^۱ نامیده می‌شود که به آخرین تلاش‌ها برای استانداردسازی تعاریف از داده‌های مؤسسات دولتی اشاره دارد تا بتوان تمام فرآیندهای هر تعداد مؤسسه درگیر را در یک محیط الکترونیک مستقل برقرار کرد.

۱. مرحله پیدایش،

۲. مرحله پیشرفت،

۳. مرحله برهم‌کنش،

۴. مرحله تراکنش،

۵. مرحله شبکه‌ای.

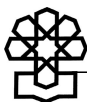
در حالی که چهار مرحله اول تقریباً با مدل اتحادیه اروپا منطبق است، اما مرحله پنجم ویژگی یکپارچگی برهم‌کنش‌های دولت با دولت (G2G)، دولت با مصرف‌کننده (G2C) و دولت با کسب‌وکارها (G2B) (و برعکس) را دارد. این مدل به عنوان بخشی از یک سنجش چندمعیاری از آمادگی دولت الکترونیکی طراحی شده است. مجموعه کامل شاخص‌ها عبارتند از: شاخص سنجش وب، شاخص زیرساخت مخابرات و شاخص سرمایه انسانی (مانند سطح آموزش). همچنین، یک شاخص مشارکت الکترونیکی شامل سنجش‌های اطلاعات الکترونیکی، مشاوره الکترونیکی و تصمیم‌گیری الکترونیکی هم می‌شود.

پژوهش‌های واحد امور اقتصادی و اجتماعی ملل متحد^۲ و بخش اداره عمومی و مدیریت توسعه^۳ (بخش اداره و اقتصاد عمومی ملل متحد سابق UN-DPEPA) از گسترده‌ترین پژوهش‌های انجام شده برای تعیین سطوح توسعه دولت الکترونیک و ویژگی‌های اجرایی آن تقریباً در تمامی کشورهای جهان است. این واحد، توسعه دولت الکترونیک را به پنج مرحله اصلی تقسیم می‌کند: پیدایش، ارتقا، برهم‌کنش، تراکنش، شبکه‌ای شدن و یکپارچگی کامل. در مرحله نخست (پیدایش)، یک کشور با راه‌اندازی وبگاه‌های ساده متعلق به هر یک از نهادهای دولتی، به ارسال و اتصال اطلاعات به یکدیگر می‌پردازد و از این رهگذر به یک دولت الکترونیک فعال تبدیل می‌شود. در مرحله دوم (ارتقا) حضور دولت‌ها در وب با راه‌اندازی تعداد بیشتری وبگاه توسعه می‌یابد و از ویژگی‌هایی چون برقراری پیوند با سایر نهادها، جستجو و آدرس پست الکترونیکی برخوردار می‌شود. در مرحله سوم (برهم‌کنش) ویژگی‌های بیشتری جهت برهم‌کنش با شهروندان گنجانیده می‌شود، در حالی که در مرحله چهارم (تراکنش) ویژگی‌های فراگیر و ایمنی از جمله گذرواژه و امضاهای دیجیتال را برای استفاده در تراکنش‌های برخط گوناگون به کار می‌گیرند. مرحله پنجم و

1. Integration

2. United Nations Department of Economic and Social Affairs (DESA)

3. Division for Public Administration and Development Management

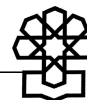
آخرین مرحله (شبکه‌ای شدن و یکپارچگی کامل) نیز به یکپارچگی کامل منابع دولتی در وب اشاره دارد، مانند دسترسی یا (ارائه) کلیه خدمات، صرفنظر از اداره متبوعشان.

در جدول ۱ به مقایسه مدل های ارزیابی توسعه دولت الکترونیک و مراحل آنها پرداخته شده است.

جدول ۱. مقایسه مدل‌های ارزیابی توسعه دولت الکترونیک و مراحل آنها

نام مدل	مرحله ۱	مرحله ۲	مرحله ۳	مرحله ۴	مرحله ۵	مرحله ۶
گارتنر (۲۰۰۰)	اطلاعات ← ظهور	تعامل فرآیند فراگیری و جذب	تراکنش تراکنش کامل	تبدیل انسجام و تغییر سازمانی	---	---
بانک جهانی	حرکت به سوی برخط شدن	ادغام کانال‌ها	ادغام فرآیند	ادغام خدمت	---	---
لاین-لی (۲۰۰۱)	فهرست برداری	تراکنش	ادغام عمودی	ادغام افقی	---	---
کلاه جمعیتی ارنست و یانگ (۲۰۰۶)	ظهور برخط	ادغام یک‌طرفه	ادغام دوطرفه	پردازش	---	---
سازمان ملل (۲۰۰۲)	ظهور	ارتقا	تعامل	تراکنش	ادغام	---
دل اوتی (سیلکوک)	انتشار و توزیع اطلاعات	تراکنش‌های دوطرفه اداری	درگاه‌های چندمنظوره	خصوصی‌سازی درگاه مرکزی	خوشه‌سازی خدمات عمومی و انتقال مؤسسه	یکپارچگی کامل و انتقال مؤسسه
قاسم‌زاده- صفری	ایجاد درگاه دولتی	حضور	تبادل	تعامل	تبدیل	---
سین‌چون‌من	اطلاع‌رسانی	ارتباطات	تراکنش	انتقال	---	---
ای‌بی‌ام (هند)	زیربنای الکترونیکی	خدمت الکترونیکی	کسب‌وکار الکترونیکی	همکاری الکترونیکی	---	---
نتچایوا	راه‌اندازی وبگاه‌های برخط	اتصال متقابل شهروندان	مشارکت شهروندان	تراکنش‌های برخط	درگاه دولتی واحد و فراگیر	----

همان‌طور که ملاحظه می‌شود، بیشتر الگوهای توسعه دولت الکترونیک با یکدیگر ارتباط نزدیکی دارند و تنها از لحاظ جزئیات به‌کار رفته جهت پاسخ به پرسش‌های پژوهشی مؤلفان تفاوت دارند. می‌توان بر مبنای ویژگی‌های مشترک این الگوها، الگوهای گوناگون ارائه شده را در چهار مرحله اصلی خلاصه کرده که از وبگاه‌های ساده شروع و تا وبگاه‌های پیچیده و تراکنشی ادامه می‌یابد (جدول ۲).

جدول ۲. مراحل توسعه خدمات دولت الکترونیک

ویژگی‌ها	مراحل
<ul style="list-style-type: none"> پایه‌ریزی وبگاه‌ها جهت ارائه اطلاعات درباره ساختار، کارکردها و خدمات نهاد دولتی منتشرکننده و توزیع‌کننده اطلاعات ممکن است با سایر وبگاه‌های مرتبط پیوند برقرار شود 	مرحله ۱: راه‌اندازی وبگاه
<ul style="list-style-type: none"> برخورداری وبگاه‌ها از فرم‌های قابل پیاده‌سازی که می‌توان آنها را به‌صورت برون‌خط تحویل داد می‌توان میان کارگزاران دولتی و کاربران از طریق پست الکترونیک برهم‌کنش برقرار کرد 	مرحله ۲: برهم‌کنش دوسویه ابتدایی
<ul style="list-style-type: none"> پشتیبانی وبگاه‌ها از برخی تراکنش‌های برخط رسمی، مانند تمدید گواهینامه‌های رانندگی و پر کردن اظهارنامه‌های مالیاتی 	مرحله ۳: تراکنش‌های برخط
<ul style="list-style-type: none"> پشتیبانی از تراکنش‌های تک‌توقفی بدون نیاز به مراجعه مستقیم به نهادهای مختلف پیچیدگی طراحی وب شامل شاهراه‌های برخورداری از ویژگی‌های امنیتی 	مرحله ۴: درگاه‌های دولتی فراگیر

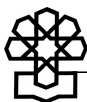
۳. بررسی مزایای دولت الکترونیک^۱**۳-۱. ارتقای کیفیت خدمات**

آرمان ارتقای کیفیت خدمات، در همه سیاستگذاری دولت الکترونیک مشهود است. مشتری‌محوری یکی از مهمترین شیوه‌هایی است که در چارچوب آن دولت‌ها می‌کوشند کیفیت خدماتی را که به مشاغل و مردم ارائه می‌دهند، ارتقا بخشند. نوآوری‌های دولت الکترونیک، امکان ارائه بهتر خدمات را فراهم می‌آورند. با این حال، برخی مشکلات مربوط به دسترسی این خدمات، این ظرفیت را کاهش داده است. هنوز برخی گروه‌های اجتماعی یافت می‌شوند که از مزایای خدمات الکترونیک محرومند یا اینکه نمی‌توانند از این طریق منافی به‌دست آورند.

۳-۲. کارایی و کاهش هزینه‌ها

به‌کارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات اغلب از ضرورت کاهش تقاضای دسترسی به منابع، چه به‌منظور کاهش هزینه‌ها به‌طور کلی و چه اختصاص بودجه به حوزه‌های اولویت‌دار نشئت می‌گیرد. بسیاری از نوآوری‌های دولت الکترونیک که در ارتباط تنگاتنگ با کارایی هستند را می‌توان در زمره مؤلفه‌های مدیریت الکترونیک دولت قرار داد. اغلب مثال‌های مطرح شده از سوی سازمان توسعه و همکاری اقتصادی از جمله فرآیندهای پرداخت، تدارکات، فهرست دستمزد و مدیریت منابع انسانی، جزء کارایی فناوری اطلاعات قرار می‌گیرند. با این حال، برخی نوآوری‌ها نظیر مناقصات

۱. جی. رامون گیل - گارسیا، ناتالیا هلیگ‌سانی، دانشگاه امریکایی مستقر در آلبانی و دانشگاه هاروارد آمریکا.

الکترونیک که سنگ بنای صرفه جویی در هزینه‌های دولتی است، یا به طور ناقص اجرا می‌شود یا کنار گذاشته شده‌اند.

۳-۳. اثربخشی فزاینده خط‌مشی‌ها

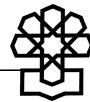
اثربخشی خط‌مشی‌ها یکی از مزایای اخیراً شناخته شده دولت الکترونیک است. در گذشته، فناوری‌های اطلاعات عمدتاً با کیفیت خدمات و صرفه‌جویی در هزینه‌ها مرتبط بودند. حال آنکه «... اکنون آگاهی مبنی بر اینکه نوآوری‌های دولت الکترونیک می‌تواند نتایج مهمی را در حوزه‌های سیاستگذاری کلان، مانند درمان، آموزش، نوآوری‌های ضدجرم و امنیت به همراه داشته باشند، رو به افزایش است».

۳-۴. شفافیت و مشارکت فعالانه مردم

نوآوری‌های دولت الکترونیک در برخی کشورها، به منظور ارتقای مشارکت عمومی و پاسخگویی دولت‌ها مورد توجه قرار گرفته است. رابطه میان دولت و شهروندان شامل عوامل سیاسی و اجتماعی بسیار مهمی می‌شود. برای مثال، نوآوری‌های مردم‌سالاری الکترونیک صرفاً به رأی‌گیری برخط ختم نمی‌شوند، بلکه ارتباط میان شهروندان و کارگزاران منتخب را نیز دربر می‌گیرد. با این حال، آن گروه از مردم که مسیرهای الکترونیک را به کار می‌گیرند، نماینده منافع شهروندان نیستند و سیاستمداران نیز متذکر شده‌اند که این‌گونه گردهمایی‌ها برای اهداف انتخاب مجددشان کمک چندانی نخواهد کرد.

۳-۵. مزایای فنی

به‌کارگیری فناوری‌های اطلاعات، احتمال تکرار جمع‌آوری، پردازش و ذخیره داده‌ها را کاهش می‌دهد که نتیجه آن کاهش هزینه‌های پردازش داده و نیز کارهای اداری است که تمامی برنامه‌های عمومی با آن دست به گریبانند. از این گذشته، از رهگذر نوآوری فناوری اطلاعات، استانداردهای بهتر و منابع فنی مشترک ارائه می‌شوند. کاربردپذیری، اطمینان‌پذیری و دسترس‌پذیری، برخی دیگر از نمونه مزایای شناخته شده فنی هستند. طبیعتاً دستیابی به چنین سطحی از کیفیت فنی، مستلزم تغییرات مضاعف در سازمان‌ها، از جمله سازماندهی مجدد پرسنل فناوری اطلاعات، آموزش و مسیرهای رسمی ارتباطات میان پرسنل فناوری اطلاعات و دیگر اعضای سازمان خواهد بود.

۳-۶. مزایای سازمانی

مزایای سازمانی به مزایای مرتبط با حل مشکلات در گستره سازمانی یا توسعه توانمندی‌های بین سازمانی اطلاق می‌شود. ارتقای فرآیند تصمیم‌گیری، شبکه‌های حرفه‌ای گسترده، هماهنگی بهتر، خدمات باکیفیت و کاهش هزینه‌ها، در زمره مزایای سازمانی قرار می‌گیرند. به‌رغم بررسی جداگانه مزایای سازمانی در ادبیات این موضوع، آنها مکمل مزایای سیاسی و فنی هستند. برای دستیابی به نتایج نهایی ویژه از پروژه‌های فناوری اطلاعات، اکثر سازمان‌ها به اصلاح فرآیندهای شغلی، قوانین داخلی، مسیرهای ارتباطی و در نهایت ساختارهای سلسله‌مراتبی نیازمندند.

۳-۷. مزایای سیاسی

این مزایا حوزه‌های وسیع‌تری از منافع عمومی را دربر می‌گیرند. شناخت بهتر اهداف خط‌مشی‌ها در سطح دولت، پاسخگویی عمومی بیشتر، ارائه اطلاعات دولتی جامع‌تر و برنامه‌ریزی و ارائه خدمات یکپارچه، از جمله این مزایا محسوب می‌شوند. در واقع «توسعه فناوری اطلاعات آثار مهمی را بر میزان پاسخگویی و ارائه اطلاعات به مردم داشته است». از این گذشته، می‌توان از مزایای سیاسی به منزله امتیازات فردی برای کارگزاران دولتی یاد کرد که از رهگذر به‌کارگیری برنامه‌های کاربردی یا مشخصه‌های خاص این فناوری عایدشان می‌شود.

۴. بررسی وضعیت شاخص توسعه دولت الکترونیک در کشورهای جهان

کشورهای درحال اجرای راهبردهای دولت الکترونیک در مراحل مختلف توسعه قرار دارند که از مراحل پیشرفته و پیچیده در کشورهای توسعه‌یافته تا انتشار ساده اطلاعات دولتی در بسیاری از کشورهای درحال توسعه گسترده‌اند.

الگوی سازمان ملل، همسو با مراحل پنج‌گانه توسعه دولت الکترونیک، شاخصی را با عنوان شاخص دولت الکترونیک پایه‌ریزی کرده که برمبنای آن تمام کشورهای عضو به لحاظ میزان پیشرفت در اجرای خدمات دولت الکترونیک ارزیابی می‌شوند. این الگو از شماری پارامتر برای محاسبه شاخص دولت الکترونیک استفاده می‌کند که شامل حضور در وب که مراحل و بگانه‌های دولتی را نشان می‌دهد و همچنین شامل مقیاس‌های زیرساخت مخابرات می‌شود که ظرفیت کشورها در فناوری اطلاعات و ارتباطات را تعریف می‌کند. شاخص‌های زیرساخت شامل تعداد میزبانان اینترنتی تقسیم بر جمعیت، درصد افراد برخوردار از دسترسی برخط، رایانه‌های شخصی، خطوط تلفن ثابت، تلفن‌های همراه و تلویزیون. همچنین، الگوی سازمان ملل از پارامتر سرمایه‌های

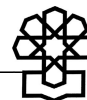

انسانی جهت تعیین شاخص دولت الکترونیک بهره می برد. این پارامتر شاخص توسعه انسانی برنامه توسعه ملل متحد، شاخص دسترسی به اطلاعات و نسبت جمعیت شهری به جمعیت روستایی را به کار می گیرد.

طبق گزارش منتشر شده سازمان ملل در سال ۲۰۱۰، کشورهایی همچون قزاقستان، بحرین، ازبکستان، عراق و عربستان از جمله کشورهای بودند که جایگاه خود را در رتبه بندی سال ۲۰۱۰ نسبت به سال ۲۰۰۸ به طور قابل توجهی ارتقا داده اند به عنوان نمونه کشور قزاقستان با صعود ۳۵ پله ای در رتبه بندی شاخص توسعه دولت الکترونیک به جایگاه چهار و ششم جهان دست پیدا کرده است، کشور بحرین با صعود ۲۹ پله ای به جایگاه سیزدهم جهان رسیده است. کشورهایهایی همچون لبنان، امارات متحده عربی و پاکستان با نزول قابل ملاحظه ای مواجه بوده اند. لبنان با نزول ۱۹ پله ای به جایگاه نود و سوم جهان در رتبه بندی شاخص توسعه دولت الکترونیک و امارات متحده عربی با نزول ۱۷ پله ای به جایگاه چهار و نهم جهان تنزل پیدا کرده اند. علت سقوط یا صعود کشورها را می توان با بررسی زیر شاخص های دولت الکترونیک، همچون شاخص مشارکت الکترونیکی، سرمایه انسانی و خدمات برخط تحلیل کرد جدول ۳ نشانگر رتبه بندی توسعه دولت الکترونیک در ۲۰ کشور برتر جهان است.

جدول ۳. رتبه بندی شاخص توسعه دولت الکترونیک در ۲۰ کشور برتر جهان در سال ۲۰۱۰

رتبه سال ۲۰۱۰	شاخص توسعه دولت الکترونیک سال ۲۰۱۰	نام کشور	شاخص توسعه دولت الکترونیک سال ۲۰۰۸	رتبه سال ۲۰۰۸
۱	۰/۸۷۹	کره جنوبی	۰/۸۳۲	۶
۲	۰/۸۵۱	آمریکا	۰/۸۶۴	۴
۳	۰/۸۴۵	کانادا	۰/۸۱۷	۷
۴	۰/۸۲۵	انگلیس	۰/۷۸۷	۱۰
۵	۰/۸۰۹	هلند	۰/۸۶۳	۵
۶	۰/۸۰۲	نروژ	۰/۸۹۲	۳
۷	۰/۷۸۷	دانمارک	۰/۹۱۳	۲
۸	۰/۷۸۶	استرالیا	۰/۸۱۱	۸
۹	۰/۷۵۲	اسپانیا	۰/۷۲۳	۲۰
۱۰	۰/۷۵۱	فرانسه	۰/۸۰۴	۹
۱۱	۰/۷۴۸	سنگاپور	۰/۷۰۱	۲۳
۱۲	۰/۷۴۷	سوئد	۰/۹۱۶	۱
۱۳	۰/۷۳۶	بحرین	۰/۵۷۲	۴۲
۱۴	۰/۷۳۱	نیوزلند	۰/۷۳۹	۱۸
۱۵	۰/۷۳۰	آلمان	۰/۷۱۴	۲۲
۱۶	۰/۷۲۲	بلژیک	۰/۶۷۸	۲۴
۱۷	۰/۷۱۵	ژاپن	۰/۷۷۰	۱۱

رتبه سال ۲۰۰۸	شاخص توسعه دولت الکترونیک سال ۲۰۰۸	نام کشور	شاخص توسعه دولت الکترونیک سال ۲۰۱۰	رتبه سال ۲۰۱۰
۱۲	۰/۷۶۲	سوئیس	۰/۷۱۴	۱۸
۱۵	۰/۷۴۹	فنلاند	۰/۶۹۷	۱۹
۱۳	۹/۷۶۰	استونی	۰/۶۹۶	۲۰

نکته قابل توجه در این جدول صعود کره جنوبی از رتبه ششم به رتبه اول و تنزل سوئد و دانمارک از جایگاه اول و دوم به جایگاه دوازدهم و هفتم در سال ۲۰۱۰ است. جدول ۴ نشان‌دهنده تغییر رتبه شاخص توسعه دولت الکترونیک از سال ۲۰۰۸ به ۲۰۱۰ در کشورهای منطقه (کشورهای مذکور در سند چشم‌انداز توسعه جمهوری اسلامی ایران) است. این جدول برای درک بهتر جایگاه‌های ایران در توسعه دولت الکترونیک آورده شده است.

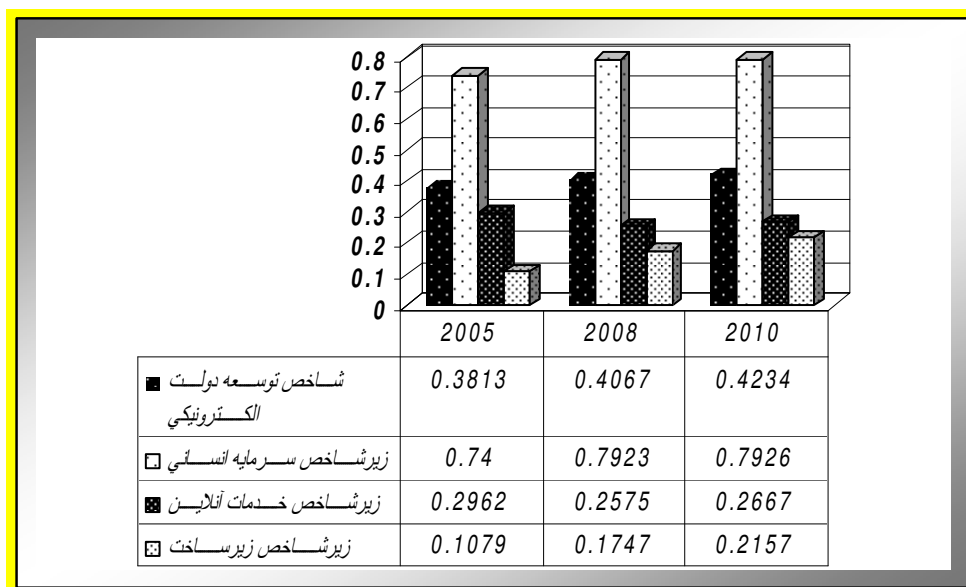
جدول ۴. تغییر رتبه و شاخص توسعه دولت الکترونیک از سال ۲۰۰۸ به ۲۰۱۰ در کشورهای منطقه

کشور	رتبه دولت الکترونیک در سال ۲۰۱۰	رتبه دولت الکترونیک در سال ۲۰۰۸	تغییر جایگاه رتبه دولت الکترونیک
قزاقستان	۴۶	۸۱	۳۵
بحرین	۱۳	۴۲	۲۹
ازبکستان	۸۷	۱۰۹	۲۲
عراق	۱۳۶	۱۵۱	۱۵
عربستان سعودی	۵۸	۷۰	۱۲
قرقیزستان	۹۱	۱۰۲	۱۱
تاجیکستان	۱۲۲	۱۳۲	۱۰
ترکیه	۶۹	۷۶	۷
کویت	۵۰	۵۷	۷
آذربایجان	۸۳	۸۹	۶
ایران	۱۰۲	۱۰۸	۶
عمان	۸۲	۸۴	۲
افغانستان	۱۶۸	۱۶۷	-۱
ترکمنستان	۱۳۰	۱۲۸	-۲
مصر	۸۶	۷۹	-۷
قطر	۶۲	۵۳	-۹
رژیم اشغالگر قدس	۲۶	۱۷	-۹
پاکستان	۱۴۶	۱۳۱	-۱۵
امارات متحده	۴۹	۳۲	-۱۷
لبنان	۹۳	۷۴	-۱۹

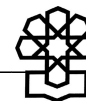
با توجه به جدول ۴ کشورهای قزاقستان، بحرین، ازبکستان و عراق بیشترین صعود را در منطقه داشته اند و کشورهای لبنان، امارات متحده عربی، پاکستان و رژیم اشغالگر قدس و قطر بیشترین تنزل در جایگاه را داشته اند. همچنین مشاهده می شود که کشورمان با ۶ پله صعود به جایگاه ۱۰۲ جهان و در رتبه ۱۲ در بین ۲۱ کشور منطقه دست یافته است. نمودار رشد زیرشاخص های توسعه دولت الکترونیک در کشور از سال ۲۰۰۵ به ۲۰۱۰ آورده شده است. مطابق نمودار بیشترین رشد در زیر زیرساخت بوده است.

نمودار زیرشاخص های توسعه دولت الکترونیک کشور از سال ۲۰۰۵ تا ۲۰۱۰

۵. سابقه قانونگذاری و سیاستگذاری دولت الکترونیک در کشور

تاکنون قوانین و مقررات متعددی در زمینه دولت الکترونیک و ارائه خدمات عمومی الکترونیک در کشور تصویب شده است. از این میان می توان به طرح تکفا (۱۳۸۱)، قانون تجارت الکترونیک (۱۳۸۲)، قانون برنامه توسعه چهارم (۱۳۸۳)، سند نظام جامع فناوری اطلاعات کشور (۱۳۸۶)، قانون مدیریت خدمات کشوری (۱۳۸۶) و قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات (۱۳۸۸) اشاره کرد. جدول ۵ به بررسی و مقایسه این قوانین پرداخته است.

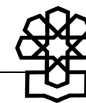

جدول ۵. بررسی و مقایسه قوانین مرتبط با توسعه دولت الکترونیک

نام قانون یا سند	زمان تصویب	مرجع تصویب	موضوع
سیاست‌های کلی نظام در بخش شبکه‌های اطلاع‌رسانی رایانه‌ای	۱۳۷۷/۷/۱۱	ابلاغی مقام معظم رهبری	ایجاد، ساماندهی و تقویت نظام ملی اطلاع‌رسانی رایانه‌ای، توسعه کمی و کیفی شبکه اطلاع‌رسانی ملی، ایجاد دسترسی به شبکه‌های اطلاع‌رسانی جهانی صرفاً از طریق نهادها و مؤسسات مجاز، حضور فعال و اثرگذار در شبکه‌های جهانی و حمایت از بخش‌های دولتی و غیردولتی در زمینه تولید و عرضه اطلاعات، ایجاد و تقویت نظام حقوقی و قضایی متناسب با توسعه شبکه‌های اطلاع‌رسانی، توسعه فناوری اطلاعات (ویژه حفاظت از اطلاعات)، اقدام مناسب برای دستیابی به میثاق‌ها و مقررات بین‌المللی و ایجاد اتحادیه‌های اطلاع‌رسانی با سایر کشورها در جهت حفظ و صیانت از هویت و فرهنگ ملی و مقابله با سلطه جهانی
تبصره «۱۳» - قانون بودجه سال ۱۳۸۱ کل کشور	۱۳۸۰/۱۲/۲۲	مجلس شورای اسلامی	این تبصره قانونی که به آیین‌نامه آن به طرح تکفا نیز معروف است، با هدف ایجاد زیرساخت فناوری اطلاعات و ارتباطات کشور، توسعه اشتغال، توسعه مشارکت بخش خصوصی در بازار فناوری اطلاعات و توسعه کاربرد فناوری اطلاعات در دولت به تصویب رسید. زیربرنامه‌های هفت‌گانه تکفا که برای آنها بودجه در نظر گرفته شده بود عبارت بودند از دولت الکترونیکی، مهارت دیجیتال، نیروی انسانی کشور، کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات در آموزش عالی، کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات در اقتصاد، بازرگانی و تجارت، کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات در قلمرو فرهنگ، هنر و تقویت خط و زبان فارسی در محیط‌های رایانه‌ای و توسعه واحدهای کوچک و متوسط فعال در حوزه فناوری اطلاعات و ارتباطات
آیین‌نامه نحوه اجرای فعالیت‌های مشخص به منظور گسترش کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات کشور	۱۳۸۱/۴/۱۲	هیئت وزیران	در این آیین‌نامه به اولویت‌های برنامه عملیاتی فناوری اطلاعات و ارتباطات کشور به همراه برنامه‌های مرتبط در سال ۱۳۸۱ پرداخته شده است. دستگاه‌های اجرایی و سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی را مجاز دانسته است که با رعایت قوانین و مقررات مربوط، در تهیه و تنظیم موافقتنامه‌های سال ۱۳۸۱ کشور و تأمین اعتبار و تخصیص منابع ترتیبی اتخاذ نماید تا به میزان یک درصد از اعتبارات دستگاه‌ها در جهت برنامه‌های فوق و سایر طرح‌های مصوب شورای عالی اطلاع‌رسانی در چارچوب برنامه توسعه کاربری فناوری ارتباطات و اطلاعات براساس ضوابط مشترک سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور و شورای عالی اطلاع‌رسانی با رعایت قوانین و مقررات مربوط مصرف گردد

نام قانون یا سند	زمان تصویب	مرجع تصویب	موضوع
آیین‌نامه اجرایی تحقق دولت الکترونیک	۱۳۸۱/۴/۱۵	تصویب‌نامه شورای عالی اداری	اتوماسیون فعالیت‌ها، تسریع در اجرای امور، بهبود ارائه خدمات به مردم با حداکثر نظم و دقت و افزایش کیفیت تصمیم‌گیری در سطوح مختلف و ارائه خدمات غیر حضوری، همچنین کاهش هزینه‌ها، افزایش کارایی و اثربخشی در بخش‌های مختلف، ایجاد گردش سریع و صحیح اطلاعات بین دستگاه‌های اجرایی و در راستای تحقق دولت الکترونیک
طرح ایجاد مراکز خدمات‌رسانی الکترونیک در استان‌های پیشرو	۱۳۸۲/۶/۳۱	شورای عالی اداری	امکان ارائه خدمات غیرحضوری و در راستای تحقق دولت الکترونیک، ایجاد مراکز خدمت‌رسان الکترونیک در چهار استان پیشرو
قانون تجارت الکترونیک	۱۳۸۲/۱۰/۱۷	مجلس شورای اسلامی	این قانون مجموعه اصول و قواعدی است که برای مبادله آسان و ایمن اطلاعات در واسطه‌های الکترونیک و با استفاده از سیستم‌های ارتباطی جدید است، که در آن استفاده از امضای الکترونیک را به‌عنوان راهی جهت امن‌سازی مبادلات الکترونیک در نظر گرفته شده است
قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران	۱۳۸۳/۶/۱۱		الزام دولت به برقراری نظام بانکداری الکترونیک، گسترش کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات در اقتصاد، بازرگانی و تجارت به روز نمودن پایگاه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی و ارائه خدمات دستگاه مربوطه در محیط رایانه‌ای و شبکه‌ای، به طراحی و استقرار نظام جامع اطلاعات M.I.S، عملیات و مدیریت قضایی، حمایت از سرمایه‌گذاری در تولید و عرضه انواع محتوی و اطلاعات زبان فارسی در محیط رایانه‌ای، برقراری تسهیلات لازم جهت دسترسی به ارتباطات گسترده با کیفیت
تصویب‌نامه تغییر نام کمیسیون امور اجتماعی به امور اجتماعی و دولت الکترونیک	۱۳۸۴/۴/۲۶	هیئت وزیران	تغییر عنوان کمیسیون امور اجتماعی هیئت وزیران به کمیسیون امور اجتماعی و دولت الکترونیک
آیین‌نامه تبصره «۱۳» قانون بودجه ۱۳۸۵	۱۳۸۵/۲/۱۰	نمایندگان ویژه رئیس‌جمهور	الزام دستگاه‌های اجرایی به ایجاد سامانه‌های الکترونیکی ارائه کلیه خدمات دولتی نظیر سامانه دبیرخانه الکترونیکی تحت وب و سامانه اخذ الکترونیکی عوارض و قبوض جهت تحقق دولت الکترونیک و کاهش مراجعه حضوری مردم به ادارات

نام قانون یا سند	زمان تصویب	مرجع تصویب	موضوع
فصل پنجم قانون مدیریت خدمات کشوری	۱۳۸۶/۷/۸	مجلس شورای اسلامی	فصل پنجم این قانون بر کاربرد فناوری اطلاعات در تجدید ساختار خدمات اداری دولت تأکید و توجه دارد. فصل پنجم قانون مدیریت خدمات کشوری را می‌توان به دو بخش تقسیم نمود، بخش اول آن مربوط به تدوین و مکتوب نمودن فرآیندهای دستگاه‌های اجرایی در جهت بهبود فرآیند و افزایش رضایت مردم است و بخش دوم که بر استفاده از فناوری اطلاعات در جهت افزایش کارایی و بهبود خدمت‌رسانی به مردم تأکید دارد
سند نظام جامع فناوری اطلاعات	۱۳۸۶/۱۰/۵	هیئت وزیران	مشخص کننده حوزه‌های راهبردی فناوری <u>اطلاعات</u> و ارتباطات، اهداف بنیادین، جهت‌گیری‌های راهبردی، راهبردها، راهکارهای طی کردن راهبردهای هر حوزه و شاخص‌ها و اهداف کمی جهت تحقق اهداف سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی
قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات	۱۳۸۸/۵/۳۱	مجمع تشخیص مصلحت نظام	بر طبق این قانون هر ایرانی حق دسترسی به اطلاعات عمومی را دارد مگر آنکه قانون منع کرده باشد. همچنین براساس این قانون مؤسسات عمومی مکلفند اطلاعات مربوط را در دسترس مردم قرار دهند و نمی‌توانند از متقاضی دسترسی به اطلاعات، هیچ‌گونه دلیل یا توجیهی برای تقاضا مطالبه کنند و هر یک از مؤسسات عمومی موظفند در راستای نفع عمومی و حقوق شهروندی دست کم به‌طور سالیانه اطلاعات عمومی خود را با استفاده از امکانات رایانه‌ای حتی‌الامکان در یک کتاب راهنما منتشر نمایند
تصویب‌نامه تشکیل کارگروه مدیریت فناوری اطلاعات و ارتباطات و امنیت	۱۳۸۸/۹/۱	هیئت وزیران	تشکیل کارگروه مدیریت فناوری اطلاعات و ارتباطات و امنیت را برای بررسی و تصمیم‌گیری در امور مربوط به سیاستگذاری، پیگیری، هدایت، راهبری و نظارت بر چگونگی پیشرفت فعالیت‌های حوزه فناوری اطلاعات و ارتباطات و امنیت، اختصاص و هدایت صحیح منابع مالی و بودجه برای اجرای طرح‌های کلان فناوری اطلاعات، اصلاح مقررات، استانداردسازی، فرهنگ‌سازی و ایجاد فضاهای مناسب برای تولید محتوای الکترونیکی، رعایت اصول حاکمیت و توازن بین توسعه و امنیت اطلاعات و دولت الکترونیک

۶. ارزیابی وضعیت کشور در خصوص خدمات الکترونیک

علیرغم حضور سه شورای عالی مرتبط با فناوری اطلاعات یعنی شورای عالی انفورماتیک، شورای عالی اطلاع‌رسانی، و شورای عالی فناوری اطلاعات و نیز چندین نهاد دیگر که در خصوص دولت الکترونیک و فناوری اطلاعات وظایف و مسئولیت‌هایی دارند کشور ما هنوز فاقد یک نظام پویای ارزیابی خدمات الکترونیک است. به همین دلیل با وجود تغییرات دائمی و رشد و توسعه مستمر فناوری اطلاعات و خدمات الکترونیک، پژوهشی مستمر از ارائه خدمات الکترونیک دستگاه‌های اجرایی انجام نمی‌شود. در این بخش به منظور ارزیابی وضعیت کشور به یافته‌های دو مطالعه که توسط مرکز پژوهش‌ها و یک مطالعه که توسط مرکز تحقیقات مخابرات اجرا شده است اکتفا می‌کنیم.

براساس تبصره «۱۳» قانون بودجه سال‌های ۱۳۸۵ و ۱۳۸۶ کارگروهی تحت عنوان مدیریت حمل‌ونقل و سوخت فعال شد و طی مصوبه این کارگروه قرار بود جهت کاهش سفرهای درون‌شهری و برون‌شهری غیرضرور خدمات الکترونیک دستگاه‌ها توسعه پیدا کند به همین جهت مطالعه‌ای در مرکز پژوهش‌ها که برای ارزیابی اقدامات انجام گرفته در خصوص مصوبه کارگروه مدیریت حمل‌ونقل و سوخت (ستاد تبصره «۱۳») پیرامون نحوه ارائه خدمات در وبگاه‌های دولتی کشور انجام گرفت^۱. در این مطالعه ۵۵ دستگاه اصلی کشور که مبنای انتخاب آنها گزارش اولویت بندی خدمات الکترونیک^۲ بود، مورد ارزیابی قرار گرفتند. جدول ذیل نتایج این بررسی را نشان می‌دهد.

جدول ۶. دسته‌بندی ارائه خدمات در وبگاه‌های اصلی دولتی براساس مراحل پنج‌گانه توسعه دولت الکترونیک

فازهای ارائه خدمات	صفر	انتشار	تعاملی	ورود به مرحله تراکنش	تراکنشی کامل	تبادل
۵۵ وبگاه	۹	۲۶	۱۴	۴	۴	۰
درصد	۱۶/۴	۴۷/۳	۲۵/۴۵	۴	۴	۰

براساس این مطالعه علیرغم پیشی گرفتن برخی وبگاه‌ها در ارائه خدمات بیشتر و بهتر، سایر وبگاه‌ها تمایز چندانی نداشته و جنبه اطلاع‌رسانی (آن هم نه اطلاع‌رسانی کامل) در آنها بر سایر جنبه‌های خدماتی غلبه دارد. همچنین یکی از بیشترین موارد مورد توجه در وبسایت‌ها ارائه فرم‌ها

۱. گزارش ارزیابی حسن اجرای تبصره ۱۳ قانون بودجه سال ۱۳۸۶ و بگانه سازمان‌های دولتی و نحوه ارائه خدمات الکترونیک، دفتر فناوری‌های نوین مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۹۴۵۶، سال ۱۳۸۷.

۲. گزارش اولویت‌بندی خدمات الکترونیکی عمومی در کشور، دفتر فناوری‌های نوین مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۹۵۵۵، سال ۱۳۸۷.

است اگرچه تعداد فرم‌های غیربرخط بر فرم‌های برخط موجود غلبه دارد و خدمات تراکنشی بسیار اندکی در وبگاه‌ها ارائه می‌شود. هرچند حضور سازمان‌های مختلف در فضای مجازی به لحاظ کمی رشد قابل ملاحظه‌ای یافته است و روند ارائه خدمات از طریق وبگاه‌های دولتی در حال رشد و بهبود است اما همچنان به لحاظ مراحل پنج‌گانه گونه‌شناسی دولت الکترونیک (پیدایش، ارتقا و تکامل، تعامل، تراکنش، یکپارچگی و تبدیل) اکثریت وبگاه‌های دولتی مورد بررسی در مرحله ارتقا و تکامل قرار دارند و لذا اهداف مصوب درخصوص اجرای تبصره «۱۳» قانون بودجه (شنبه، ۲۷ مرداد ۱۳۸۶)، مبنی بر اینکه همه دستگاه‌های اجرایی دولتی و غیردولتی باید تا پایان شهریورماه ۱۳۸۶ تمامی خدماتی را که از طریق جایگاه اینترنتی (وبگاه) خود ارائه دهند، شامل فرم‌ها، فرآیندها، شرایط آدرس‌ها، تعرفه‌های خدمات، نحوه دسترسی و ... به‌طور کامل توصیف، اطلاع‌رسانی و به‌روزرسانی کنند و تا پایان آبان‌ماه ۱۳۸۶ حداقل ۲۰ درصد از خدمات خود را به صورت تعاملی (با قابلیت ردگیری) و تا پایان اسفندماه ۱۳۸۶ حداقل ۵ درصد از خدمات خود به صورت تراکنشی (قابلیت اجرای درخواست و دریافت خدمات) در فضای الکترونیک به متقاضیان ارائه کنند تحقق پذیرفته است. همچنین مشخص شد که ارائه خدمات در وبگاه سازمان‌ها و نهادهایی که به نوعی با فعالیت‌های آموزشی و اقتصادی درگیر هستند در مقایسه با سازمان‌های فرهنگی، اجتماعی و خدمات شهروندی وضعیت بهتری دارد و لذا وبگاه‌هایی چون سازمان سنجش آموزش کشور، وزارت آموزش و پرورش، بانک‌ها، مرکز آمار و ... در ارائه خدمات پیشرو هستند.

همچنین براساس مطالعه دیگری که مرکز پژوهش‌های مجلس در مورد بررسی فصل پنجم قانون خدمات کشوری که به فناوری اطلاعات و خدمات اداری اختصاص دارد انجام داده است^۱ با وجودی که بسیاری از موارد مطرح شده در فصل پنجم این قانون در مصوبات قبلی ذکر شده‌اند و دستگاه‌های اجرایی در جهت اجرای مصوبات قبلی اقداماتی انجام داده‌اند، می‌توان نتیجه‌گیری کرد که ارتباط پایگاه‌های اطلاعاتی نهادهای مختلف با پایگاه اطلاعاتی سازمان ثبت احوال کشور یا برقرار نشده و یا به صورت جزئی برقرار شده است که این موضوع نشان از عدم تعامل دستگاه‌های اجرایی در تبادل اطلاعات دستگاهی است. علت اصلی عدم تعامل دستگاه‌ها در فعالیت‌های مربوط به دولت الکترونیک، فقدان متولی مشخص و عدم برنامه ریزی منسجم است سیاستگذاران دولت الکترونیک پیش از تدوین قوانین جدید باید بر ایجاد مغزافزار، زنجیره ارتباطی و الگوی تبادل اطلاعاتی بین دستگاهی تأکید کنند و به جای توجه بر روی ارائه خدمات جدید بدون پشتوانه به تدوین معماری اطلاعاتی لازم در جهت تبادل اطلاعاتی آسان، سریع، کم‌هزینه و با

۱. گزارش بررسی الزامات اجرایی فصل پنجم قانون مدیریت خدمات کشوری (فناوری اطلاعات و خدمات اداری)، دفتر فناوری‌های نوین مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۹۸۰۳، سال ۱۳۸۸.

پشتوانه بپردازند. بسیاری از نهادهای اجرایی کشور در چند سال اخیر در شعار اجرا نشده دولت الکترونیک هر روز خدمات جدیدی را ارائه می‌کنند، این خدمات به ظاهر نشان از تحول در عرصه خدمات رسانی دولت الکترونیک دارد، لکن اگر به خدمات مورد نیاز مردم موشکافانه بنگریم متوجه می‌شویم که در عرصه خدمت‌رسانی یک خدمت مشخص بیش از یک نهاد اجرایی درگیر است و خدمت‌رسانی مستلزم همکاری حداقل دو یا چند نهاد اجرایی است.

جدول ۷. بررسی شاخص‌های توسعه دولت الکترونیک از سال ۱۳۸۳ تا ۱۳۸۸

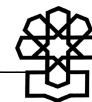
(ارقام به درصد)

سال پایه ۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	
۵	۱۶	۲۷	۳۸	۴۹	۶۰	دستگاه‌های دولتی دارای سیستم‌های عمومی مکانیزه یکپارچه
۱	۵	۹	۱۳	۱۷	۲۰	دستگاه‌های دولتی دارای سیستم‌های خصوصی مکانیزه یکپارچه
۲۰	۳۶	۵۲	۶۸	۸۴	۱۰۰	حضور در وب (Web Presence) : دستگاه‌های دولتی دارای وبسایت منطبق بر اینترنت
-	۵	۹	۱۳	۱۷	۲۰	تعامل (Interact): دستگاه‌های دولتی مجهز به خدمات اینترنتی تعاملی
-	۳	۶	۹	۱۲	۱۵	e-Services: خدمات دولتی از طریق شبکه‌های الکترونیک

مأخذ: امیرحسین کیهانی پور، ارزیابی وب ایران از منظر دولت الکترونیک، مرکز تحقیقات مخابرات ایران، ۱۳۸۸.

جدول فوق گویای وضعیت کشور در شاخص‌های توسعه دولت الکترونیک است. همچنان‌که مشاهده می‌شود با اینکه در سال ۱۳۸۸ همه دستگاه‌ها و بگانه اینترنتی دارند اما ارائه خدمات الکترونیک تنها ۱۵ درصد است و این ۱۵ درصد همانطور که قبلاً گفته شد هنوز به یکپارچگی خدمت نرسیده است.

بنابراین ارائه خدمات الکترونیک بدون پشتیبانی اطلاعاتی نهادهای مختلف از یکدیگر ضمن اتلاف بیت‌المال، گیرندگان خدمت را دچار سردرگمی می‌کند. انجام عملیات دولت الکترونیک بدون ایجاد زیرساخت و بنیان مناسب و صرفاً تجهیز ادارات و سازمان‌ها به دستگاه‌های الکترونیک روزآمد و راه‌اندازی جایگاه‌های اینترنتی شکل و زیبا نتیجه مناسبی را دربر نخواهد داشت. فقدان معماری اطلاعاتی بین دستگاهی، قوانین مکرر بلااجرا، آیین‌نامه‌های سطحی و ناقص و عدم تعامل نهادهای با یکدیگر از موانع توسعه دولت الکترونیک در کشور هستند که به طور حتم یکی از دلایل اصلی این موانع فقدان متولی واحد، مقتدر و انسجام بخش در عرصه فناوری اطلاعات و ارتباطات است.

۷. بررسی مواد مرتبط با دولت الکترونیک لایحه برنامه پنجم توسعه

در لایحه برنامه پنجم توجه زیادی به مقوله دولت الکترونیک و خدمات الکترونیک شده است به طوری که در چند ماده احکامی در خصوص توسعه خدمات الکترونیکی و دولت الکترونیک آمده است. در این احکام به سلامت الکترونیک، بانکداری الکترونیک، خدمات الکترونیک، زیرساخت ارتباطی، پایگاه‌های اطلاعات دولت و دورکاری پرداخته شده است در ادامه گزارش ابتدا مواد مربوطه در مدل توسعه دولت الکترونیک بررسی شده و سپس به منظور رفع کاستی‌ها پیشنهادات اصلاحی مرکز ارائه می‌شود.

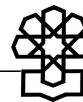
۸. ارزیابی مواد مرتبط در مدل توسعه دولت الکترونیک

مواد مرتبط با دولت الکترونیک در لایحه برنامه پنجم را می‌توان براساس مدل چهارمرحله‌ای توسعه دولت الکترونیک بررسی کرد و جایگاه هرکدام از بندهای مواد را در مدل تبیین نمود. با این بررسی سطح مواد مرتبط با دولت الکترونیک در لایحه برنامه پنجم در مدل مشخص می‌شود و درمی‌یابیم که لایحه برنامه پنجم در توسعه دولت الکترونیک چه نقشی دارد. جدول ۸ نشان‌دهنده جایگاه هر یک از بندهای لایحه در مدل چهارمرحله‌ای توسعه دولت الکترونیک است.

جدول ۸. ارزیابی مواد مرتبط با دولت الکترونیک در مدل چهار مرحله‌ای مرجع

شماره ماده/ بند	موضوع	مرحله راه‌اندازی وبگاه	برهم‌کنش دوسویه ابتدایی	تراکنش‌های برخط	درگاه‌های دولتی فراگیر
ماده (۳۹) بند «الف»	سلامت الکترونیک استقرار سامانه پرونده الکترونیکی سلامت ایران			در صورت استقرار کامل سامانه تراکنش‌های برخط انجام می‌گیرد	
ماده (۳۹) بند «ب»	سلامت الکترونیک ارائه خدمات یکپارچه بیمه سلامت		ارائه خدمات یکپارچه بیمه سلامت با تعامل دستگاه‌های مسئول انجام می‌پذیرد		
ماده (۴۹) بند «الف»	دولت الکترونیک توسعه شبکه ملی اطلاعات	توسعه شبکه ملی اطلاعات زیرساخت است			
ماده (۴۹) بند «ب»	دولت الکترونیک به اشتراک‌گذاری اطلاعات دستگاه‌ها		به اشتراک‌گذاری اطلاعات دستگاه‌ها با تعامل دستگاه‌ها امکان‌پذیر است		
ماده (۴۹) بند «ج»	دولت الکترونیک ارائه خدمات الکترونیکی دستگاه‌های اجرایی			هدف نهایی از ارائه خدمات الکترونیکی ایجاد تراکنش‌های برخط است	
ماده (۴۹) بند «د»	دولت الکترونیک صدور کارت ملی هوشمند	صدور کارت ملی هوشمند زیرساخت توسعه دولت الکترونیک است			
ماده (۴۹) بند «ه»	دولت الکترونیک ایجاد زیرساخت ملی داده‌های مکانی	ایجاد زیرساخت ملی داده‌های مکانی در مرحله اول توسعه دولت الکترونیک است			
ماده (۴۹) بند «ه» تبصره	دولت الکترونیک گذاشتن اطلاعات دستگاه‌ها بر روی زیرساخت ملی داده‌های مکانی		گذاشتن اطلاعات دستگاه‌ها بر روی زیرساخت ملی داده‌های مکانی با تعامل دستگاه‌ها امکان‌پذیر است		

شماره ماده/ بند	موضوع	مرحله راه اندازی وبگاه	برهم کنش دوسویه ابتدایی	تراکنش های برخط	درگاه های دولتی فراگیر
ماده (۴۹) بند «و» ۱	دولت الکترونیک ایجاد پایگاه اطلاعات حقوقی املاک		ایجاد پایگاه اطلاعات حقوقی املاک با تعامل دستگاهها امکانپذیر است		
ماده (۴۹) بند «و» ۲	دولت الکترونیک الکترونیکی نمودن مراحل نقل و انتقالات املاک			الکترونیکی نمودن مراحل نقل و انتقالات املاک منجر به تراکنش های برخط می شود	
ماده (۴۹) بند «و» ۳	دولت الکترونیک اعطای شناسه یکتا به اشخاص حقوقی	اعطای شناسه یکتا از زیرساخت های توسعه دولت الکترونیک است	اعطای شناسه یکتا منجر به تسهیل تعامل دستگاهها می شود		
ماده (۴۹) بند «ز»	دولت الکترونیک گسترش سامانه الکترونیکی امن معاملات املاک و مستغلات		گسترش شبکه معاملات املاک و مستغلات امن منجر به تعامل دستگاهها می شود		
ماده (۴۹) بند «ح»	دولت الکترونیک ایجاد زیرساخت توسعه شبکه علمی کشور	توسعه زیرساخت شبکه علمی کشور از مراحل اولیه توسعه دولت الکترونیک است			
ماده (۵۰) بند «الف»	استنادپذیری اسناد الکترونیک توسعه مراکز صدور گواهی الکترونیکی	توسعه مراکز صدور گواهی الکترونیکی زیرساخت توسعه دولت الکترونیک است	توسعه مراکز صدور گواهی الکترونیکی منجر به تعامل بانکها می شود		
ماده (۵۰) بند «ب»	استنادپذیری اسناد الکترونیک تعریف سند الکترونیکی	تعریف سند الکترونیکی زیرساخت توسعه دولت الکترونیک است			
ماده (۵۰) بند «ج»	استنادپذیری اسناد الکترونیک تأکید بر قانون تجارت الکترونیکی	تأکید بر قانون تجارت الکترونیکی زیرساخت توسعه دولت الکترونیک است			
ماده (۵۱) بند «الف»	بانکداری الکترونیک استقرار سیستم بانکداری متمرکز			استقرار سیستم بانکداری متمرکز منجر به تراکنش های برخط می شود	

درگاه‌های دولتی فراگیر	تراکنش‌های برخط	برهم‌کنش دوسویه ابتدایی	مرحله راه‌اندازی وبگاه	موضوع	شماره ماده/ بند
		ایجاد مرکز صدور گواهی الکترونیکی منجر به تعامل بین بانک‌ها می‌شود.	ایجاد مرکز صدور گواهی الکترونیکی از زیرساخت‌های توسعه بانکداری الکترونیکی است	بانکداری الکترونیک ایجاد مرکز صدور گواهی الکترونیکی برای شبکه بانکی	ماده (۵۱) بند «ب»
			تسهیل به‌کارگیری امضای الکترونیکی از زیرساخت‌های توسعه بانکداری الکترونیکی است	بانکداری الکترونیک تسهیل بانک‌ها در به‌کارگیری امضای الکترونیکی	ماده (۵۱) بند «ب» تبصره
			دورکاری از زیرساخت‌های توسعه دولت الکترونیکی است	دور کاری تدوین و اجرای طرح کار در خانه	ماده (۵۳) بند «ل»

با توجه به جدول ۸ مشاهده می‌شود که مواد مرتبط با دولت الکترونیک در لایحه برنامه پنجم در سه مرحله اول مدل چهار مرحله‌ای توسعه دولت الکترونیک قرار دارد و هیچ‌کدام منجر به یکپارچگی خدمات نمی‌شود علت این امر را باید در مراحل قبلی جستجو کرد که با وجود حضور احکامی در این مراحل هنوز تمامی دستگاه‌ها به سطح سوم نرسیده و در برنامه هم نمی‌رسند. بنابراین تا هر یک از مراحل سه‌گانه اول تحقق کامل نیابد امکان برنامه‌ریزی برای مرحله یکپارچه‌سازی وجود ندارد، البته معماری مواد دولت الکترونیک در لایحه برنامه پنجم باید طوری باشد که چیدمان مناسب سبب تحقق هدفی همچون ایجاد درگاه دولتی فراگیر شود، ضمن اینکه لایحه در این بخش دارای ایرادات دیگری نظیر فقدان شاخص، عدم مرحله‌بندی اجرا، عدم تکلیف دولت در تحقق شاخص‌های مورد نظر سند چشم‌انداز و ... است. این موارد در بخش پیشنهادات اصلاحی اشاره و تا حد ممکن اصلاح شده است.

پیشنهاد‌های اصلاحی

در این بخش ابتدا متن مواد لایحه برنامه ارائه شده سپس تحلیلی بر لایحه ارائه شده و در ادامه پیشنهاد اصلاحی که مبتنی بر نظرات خبرگان این حوزه است ارائه می‌شود.

ماده (۳۹) - سلامت الکترونیک

به‌منظور حفظ یکپارچگی در مدیریت دانش و اطلاعات حوزه سلامت، اقدام‌های زیر انجام می‌شود:

الف) وزارت بهداشت، درمان، و آموزش پزشکی با هدف ارائه خدمات الکترونیک سلامت نسبت به استقرار سامانه پرونده الکترونیک سلامت ایرانیان و سامانه‌های اطلاعاتی مراکز سلامت در هماهنگی با پایگاه ملی مرکز آمار ایران و براساس اطلاعات طبقه‌بندی شده اقدام می‌نماید. کلیه مراکز سلامت اعم از دولتی و غیردولتی موظف به همکاری در این زمینه می‌باشند.

ب) وزارت رفاه و تأمین اجتماعی با همکاری سازمان‌ها و مراکز خدمات درمانی و بیمه‌ای حداکثر ظرف دو سال اول برنامه، خدمات بیمه سلامت را به‌صورت یکپارچه و مبتنی بر فناوری اطلاعات و در تعامل با سامانه پرونده الکترونیک سلامت ایرانیان ساماندهی می‌نماید. کلیه واحدهای زیربط اعم از دولتی و غیردولتی موظف به همکاری در این زمینه می‌باشند.

ارزیابی ماده

با توجه به اینکه مفهوم یکپارچگی در مدیریت دانش تبلور می‌یابد، بهتر است عبارت «به منظور یکپارچه‌سازی داده‌ها و اطلاعات حوزه سلامت و توسعه مدیریت دانش در این حوزه» جایگزین هدف ذکر شده در ابتدای ماده شود. این ماده به مقوله سلامت الکترونیک پرداخته که هم‌راستا با

بند «ه» ماده (۸۸) برنامه چهارم توسعه است. که در آن به طراحی و استقرار نظام جامع اطلاعات سلامت شهروندان ایرانی اشاره می‌کند. دستگاه مسئول جهت اجرای بند «الف» این ماده وزارت بهداشت و درمان و آموزش پزشکی مشخص شده، لکن اشاره به الزام همکاری نهادهایی چون وزارت رفاه و تأمین اجتماعی نشده است. همچنین برای ایجاد زیرساخت‌های قانونی و اجرایی همکاری به وزارتخانه‌هایی نظیر ارتباطات و فناوری اطلاعات و دادگستری نیاز است که اشاره‌ای به آن نشده است. همچنین حکم در راستای سند چشم‌انداز و سیاست‌های کلی نظام است. بند «ب» این ماده نیز وزارت رفاه و تأمین اجتماعی را مکلف به ارائه خدمات بیمه سلامت به صورت یکپارچه و مبتنی بر فناوری اطلاعات و در تعامل با سامانه پرونده الکترونیکی شده است. اجرای بند «الف» ماده (۳۹) نیازمند رعایت حریم خصوصی یا حفاظت از داده است، به همین منظور ایجاد زیرساخت حقوقی آن لازم است. حکم فاقد شاخص ارزیابی عملکرد است که باید تکمیل شده و براساس زمانبندی اجرا و گزارش شود.

پیشنهاد اصلاحی

به‌منظور یکپارچه‌سازی داده‌ها و اطلاعات حوزه سلامت و توسعه مدیریت دانش در این حوزه اقدام‌های زیر انجام می‌شود:

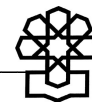
الف) وزارت بهداشت، درمان، و آموزش پزشکی مکلف است با همکاری وزارت رفاه و تأمین اجتماعی، با هدف ارائه خدمات الکترونیکی سلامت، نسبت به استقرار سامانه پرونده الکترونیکی سلامت ایران و سامانه‌های اطلاعاتی مراکز سلامت به‌صورت یکپارچه و مبتنی بر استانداردهای ملی انفورماتیک سلامت، در هماهنگی با سایر پایگاه‌های داده ملی نظیر پایگاه اطلاعات ثبت احوال، با حفظ حریم خصوصی و محرمانگی داده‌ها، حداکثر تا پایان سال دوم برنامه اقدام نماید.

ب) وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی موظف است آیین‌نامه اجرایی و شاخص‌های اندازه‌گیری میزان استقرار سامانه مذکور را در سال اول برنامه تدوین و به تصویب هیئت وزیران برساند و هر سال، مقدار تحقق شاخص‌ها را محاسبه و پس از ارسال به کمیسیون بهداشت مجلس شورای اسلامی به اطلاع عموم می‌رسد.

ج) وزارت رفاه و تأمین اجتماعی مکلف است با همکاری سازمان‌ها و مراکز خدمات درمانی و بیمه‌ای، حداکثر ظرف دو سال اول برنامه، خدمات بیمه سلامت را به‌صورت یکپارچه و مبتنی بر فناوری اطلاعات و در تعامل با سامانه پرونده الکترونیکی سلامت ایرانیان ساماندهی نماید. کلیه واحدهای ذیربط اعم از دولتی و غیردولتی موظف به همکاری در این زمینه می‌باشند.

تبصره «۱» - وزارت بهداشت و آموزش پزشکی موظف است با همکاری وزارت دادگستری آیین‌نامه حفظ حریم خصوصی افراد در سامانه‌های سلامت الکترونیکی و شیوه دسترسی به خدمات مذکور را حداکثر تا پایان سال اول برنامه تهیه و به تصویب هیئت وزیران برساند.

تبصره «۲» - کلیه نهادهای دولتی و غیردولتی و عمومی غیردولتی موظفند تدابیر لازم برای اتصال مراکز سلامت تابعه خود به این سامانه را فراهم نمایند.

ماده (۴۹) - دولت الکترونیک

مهمترین ماده مرتبط با فناوری اطلاعات و دولت الکترونیک در برنامه پنجم این ماده است. در این ماده به ایجاد شبکه ملی اطلاعات، به اشتراک‌گذاری پایگاه‌های اطلاعاتی، زیرساخت ملی داده‌های مکانی پرداخته شده است.

ماده (۴۹)

به‌منظور بسط خدمات دولت الکترونیکی و افزایش بهره‌وری در حوزه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی اقدام‌های زیر انجام می‌شود:

الف) وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات مکلف است نسبت به توسعه شبکه ملی اطلاعات امن و پایدار با پهنای باند مناسب اقدام و با استفاده از توان و ظرفیت بخش غیردولتی، امکان دسترسی گسترده و پرسرعت را برای کلیه کاربران این شبکه فراهم نماید.

ب) کلیه دستگاه‌های اجرایی ضمن اتصال به شبکه ملی اطلاعات، پایگاه‌های اطلاعاتی خود را با رعایت استانداردهای لازم به‌منظور ایجاد سامانه اطلاعاتی در این شبکه به اشتراک گذاشته و براساس دستورالعملی که توسط وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات تدوین و ابلاغ خواهد شد نسبت به تأمین و حفظ امنیت تولید - پردازش - نگهداری و تبادل اطلاعات رایانه‌ای خود اقدام می‌نمایند.

ج) دستگاه‌های اجرایی مکلفند تا پایان برنامه پنجم، خدمات قابل ارائه به‌صورت الکترونیک خود را از طریق این شبکه عرضه نمایند.

د) وزارت کشور با همکاری دستگاه‌های ذیربط نسبت به تأمین و صدور کارت هوشمند ملی چند منظوره برای آحاد مردم اقدام می‌نماید. کلیه اشخاص حقیقی و حقوقی مشمول مکلفند در ارائه خدمات خود به مردم از این کارت استفاده نمایند.

- آیین‌نامه اجرایی این بند شامل زمانبندی، مصادیق موارد شمول، سطح دسترسی، میزان و نحوه اخذ هزینه صدور کارت و نحوه استفاده از آن به تصویب هیئت وزیران می‌رسد.

ه) معاونت نسبت به ایجاد زیرساخت ملی داده‌های مکانی (NSDI) در سطوح ملی تا محلی و تدوین معیارها و ضوابط تولید و انتشار آنها اقدام می‌نماید.

تبصره - کلیه دستگاه‌ها مکلفند اطلاعات پایه‌ای مکانی خود را تولید و براساس دستورالعملی که توسط معاونت تدوین و ابلاغ خواهد شد، بر روی NSDI قرار دهند.

و) سازمان ثبت اسناد و املاک کشور مکلف است:

۱. با همکاری و هماهنگی سازمان نقشه‌برداری کشور و همکاری سایر دستگاه‌های ذیربط تا پایان برنامه نسبت به ایجاد پایگاه اطلاعات حقوقی املاک اقدام نماید.

۲. در راستای توسعه سامانه یکپارچه ثبت اسناد رسمی و املاک، نسبت به الکترونیکی نمودن کلیه مراحل نقل و انتقالات، ثبت اسناد رسمی و املاک تا پایان سال دوم برنامه اقدام نماید.

۳. نسبت به اعطای شناسه یکتا به اشخاص حقوقی و تکمیل پایگاه اطلاعاتی شرکت‌ها و مؤسسات ثبت شده براساس الگو و استانداردهای اعلام شده توسط وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات و با ذکر مشخصات سهامداران، اعضای هیئت مدیره و شماره کد ملی آنها و با قابلیت جستجو و دسترسی همگانی تا پایان سال اول برنامه اقدام نماید.

ز) وزارت بازرگانی نسبت به گسترش سامانه الکترونیک امن معاملات املاک و مستغلات در سطح کشور اقدام می‌نماید. کلیه دستگاه‌های اجرایی زیربط موظف به همکاری برای اجرای کامل این سامانه می‌باشند.

ح) وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات نسبت به ایجاد زیرساخت‌های لازم به‌منظور توسعه شبکه علمی کشور اقدام نماید. دانشگاه‌ها، حوزه‌های علمیه، مؤسسات آموزشی، پژوهشی و فناوری دولتی موظفند ضمن اتصال به شبکه مزبور، محتوای علمی و امکانات نرم افزاری و سخت افزاری خود را با حفظ مالکیت معنوی با رعایت استانداردهای لازم بر روی شبکه علمی قرار دهند.

تبصره - بخش غیردولتی در صورت تمایل به استفاده از شبکه علمی کشور موظف به رعایت مفاد این بند می‌باشد.

ارزیابی ماده

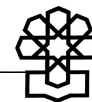
این ماده در راستای بندهای «۲-۲۱» و «۳-۲۱» سیاست‌های کلی برنامه پنجم توسعه است و هم روند با برنامه چهارم توسعه است لکن در صدر ماده به توسعه دولت الکترونیک متمرکز شده که لازم است با توسعه صنعت فناوری اطلاعات و توجه توسعه جامعه اطلاعاتی تکمیل شود.

بند «الف» تعریفی از شبکه ملی اطلاعات، گسترده، امن و ارزان عبارات نشده است. بنابراین لازم است با شاخص‌هایی که دوم شدن در منطقه چشم‌انداز را هدفگذاری کرده و دسترسی به پهنای باند اینترنت را نیز تضمین نماید اصلاح شود. همچنین بحث مهم مراکز داده داخلی نیز باید در این بند آورده شود تا شبکه ملی اطلاعات مفهوم پیدا کند.

در بند «ب» دستگاه‌های اجرایی مکلف به اتصال به شبکه ملی اطلاعات شده‌اند اما هیچ اشاره‌ای به تکمیل پایگاه‌های اطلاعاتی دستگاه‌ها نشده در صورت عدم اشاره به این موضوع مهم در عمل اتصال به این شبکه ارزش‌افزوده‌ای را به دنبال نخواهد داشت. درخصوص تبادل اطلاعات و به اشتراک گذاری اطلاعات که شرط لازم برای ارائه خدمات تعاملی است این بند برنامه مشخصی را ارائه نکرده و حتی در مقابل قیمت این به اشتراک‌گذاری سکوت کرده است که باید رایگان قید شود.

بند «ج» تخفیف یافته ماده (۳۷) قانون خدمات کشوری است که در آن قرار بوده تا پایان سال ۱۳۸۹ خدمات الکترونیک تعاملی ارائه شود.

بند «د» صدور کارت هوشمند هدف‌گذاری شده اما درخصوص ضعف‌های زیرساخت ملی اطلاعات حکمی نیامده است. به‌نظر می‌رسد این بند باید منوط به اصلاح و تکمیل پایگاه اطلاعات کدملی با ارتقای به سامانه‌ای که حاوی اطلاعات سببی و نسبی کامل افراد باشد، شود.

پیشنهاد اصلاحی

به منظور توسعه جامعه اطلاعاتی، صنعت فناوری اطلاعات و ارتباطات و خدمات دولت الکترونیک و افزایش بهره‌وری اقدام‌های زیر انجام می‌شود:

الف) وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات مکلف است نسبت به توسعه شبکه ملی اطلاعات شامل شبکه IP و سوئیچ کشور و مراکز داده داخلی امن و پایدار با پهنای باند مناسب اقدام کند و با استفاده از توان و ظرفیت بخش خصوصی و تعاونی، امکان دسترسی پرسرعت با حداقل ۲۵۶ کیلوبیت در ثانیه را به صورتی فراهم نماید که تا پایان سال دوم ۲۰ درصد خانوارها، ۵۰ درصد کسب‌وکارها و کلیه دستگاه‌های اجرایی (موضوع ماده (۵) قانون مدیریت خدمات کشوری) و واحدهای تابعه، تا پایان سال سوم ۳۰ درصد خانوارها و ۷۰ درصد کسب‌وکارها و در پایان سال چهارم ۶۰ درصد خانوارها و کلیه کسب‌وکارها به شبکه ملی اطلاعات و اینترنت دسترسی با کیفیت و مبتنی بر توافقنامه سطح خدمات داشته باشند. میزان پهنای باند اینترنت بین‌الملل در طول برنامه باید به گونه‌ای باشد که سرانه پهنای باند حداقل در رتبه دوم منطقه باشد.

ب) کلیه دستگاه‌های اجرایی مکلفند ضمن اتصال به شبکه ملی اطلاعات و توسعه و تکمیل پایگاه‌های اطلاعاتی خود حداکثر تا پایان سال اول برنامه براساس فصل پنجم قانون خدمات کشوری اطلاعات خود را تنها در مراکز داده داخلی با رعایت استانداردهای لازم نگهداری و به‌روزرسانی نمایند و براساس دستورالعملی که در ۶ ماهه اول برنامه توسط وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات تدوین و ابلاغ خواهد شد نسبت به تبادل و به اشتراک‌گذاری رایگان اطلاعات به منظور ایجاد سامانه‌های اطلاعاتی و کاهش تولید و نگهداری اطلاعات تکراری در این شبکه با تأمین و حفظ امنیت تولید، پردازش و نگهداری اطلاعات اقدام نمایند.

ج) کلیه دستگاه‌های اجرایی مکلفند:

۱. تا پایان سال دوم برنامه نسبت به ارسال و دریافت الکترونیکی کلیه استعلامات بین دستگاهی و واحدهای تابعه آنها با استفاده از شبکه ملی اطلاعات و رعایت امنیت اقدام نمایند.

۲. تا پایان برنامه، خدمات قابل ارائه خود را به صورت الکترونیکی از طریق شبکه ملی اطلاعات و سایر شبکه‌های دسترسی نظیر تلفن همراه عرضه نمایند و نیز کلیه خدمات قابل ارائه در خارج از محیط اداری خود و قابل واگذاری یا برون‌سپاری را به دفاتر پیشخوان خدمات دولت که توسط بخش غیردولتی ایجاد و مدیریت می‌شود، واگذار کنند. ایجاد دفاتر و واحدهای کاری مستقل برای ارائه این نوع خدمات ممنوع بوده و کلیه دفاتر دائر فعلی که این نوع خدمات را ارائه می‌کنند باید به دفاتر پیشخوان دولت تغییر یابند. آیین‌نامه اجرایی این بند ظرف مدت ۶ ماه، به تصویب هیئت وزیران می‌رسد.

د) وزارت کشور مکلف است با همکاری دستگاه‌های ذیربط پس از تکمیل و اصلاح پایگاه اطلاعات هویتی به صورتی که شامل کلیه وقایع حیاتی نظیر تولد، ازدواج، طلاق، فوت و تغییرات مشخصات هویتی باشد، تا پایان سال دوم برنامه نسبت به تأمین و صدور کارت هوشمند ملی چندمنظوره برای آحاد مردم اقدام نماید. کلیه اشخاص حقیقی و حقوقی مکلفند در ارائه خدمات خود به مردم از این کارت استفاده نمایند. آیین‌نامه اجرایی این بند شامل زمانبندی، مصادیق موارد شمول، سطح دسترسی، میزان و نحوه اخذ هزینه صدور کارت و نحوه استفاده از آن توسط وزارت کشور تهیه و به تصویب هیئت وزیران می‌رسد.

ه) معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور مکلف است نسبت به ایجاد زیرساخت ملی داده‌های مکانی (NSDI)^۱ در سطوح ملی تا محلی و تدوین معیارها و ضوابط تولید و انتشار آنها حداکثر تا پایان سال سوم برنامه اقدام نماید.

تبصره - کلیه دستگاه‌ها مکلفند اطلاعات پایه‌ای مکانی خود را تولید و براساس آیین‌نامه‌ای که با پیشنهاد معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور و وزارتخانه‌های عضو شورای عالی فناوری اطلاعات تدوین و به تصویب هیئت وزیران می‌رسد، بر روی زیرساخت ملی داده‌های مکانی قرار دهند.

(و سازمان ثبت اسناد و املاک کشور مکلف است:

۱. با همکاری سازمان نقشه‌برداری کشور و سایر دستگاه‌های ذیربط تا پایان برنامه نسبت به ایجاد پایگاه اطلاعات حقوقی املاک اقدام نماید.

۲. نسبت به تکمیل پایگاه داده اطلاعات شرکت‌ها و مؤسسات ثبت شده براساس الگو و استانداردهای اعلام شده توسط وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات با ذکر مشخصات سهامداران، اعضای هیئت مدیره و شماره کد ملی آنها و با قابلیت جستجو و دسترسی همگانی تا پایان سال اول برنامه اقدام نماید.

ز) وزارت بازرگانی مکلف است با همکاری سازمان ثبت اسناد و املاک کشور و سازمان امور مالیاتی نسبت به گسترش سامانه الکترونیکی امن معاملات املاک و مستغلات در سطح کشور اقدام نماید. کلیه دستگاه‌های اجرایی ذیربط موظف به همکاری برای اجرای کامل این سامانه به‌صورتی که شامل کلیه معاملات املاک اعم از خرید، اجاره، رهن، پیش‌فروش شود، می‌باشند.

ح) دانشگاه‌ها، حوزه‌های علمیه، مؤسسات آموزشی، پژوهشی و فناوری موظفند ضمن اتصال به شبکه ملی اطلاعات، محتوای علمی و امکانات نرم‌افزاری و سخت‌افزاری خود را با حفظ مالکیت معنوی با رعایت استانداردهای لازم بر روی شبکه علمی قرار دهند.

تبصره - بخش غیردولتی در صورت تمایل به استفاده از شبکه علمی کشور موظف به رعایت مفاد این بند می‌باشد.

بند الحاقی ۱- به وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات اجازه داده می‌شود بابت فعالیت‌های ارائه خدمات و صدور مجوز ایجاد شبکه‌های ارتباطی و فناوری اطلاعات، مبالغی به‌عنوان حق امتیاز و جریمه عدم انجام تعهدات مذکور در پروانه‌های صادره اخذ و به حساب درآمد عمومی واریز و صد درصد مبالغ مذکور هرساله در هزینه‌های جاری و سرمایه‌ای امور حاکمیتی و توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات و خدمات اجباری عمومی (USO)^۱ منظور شود.

بند الحاقی ۲- دولت مکلف است در جهت رشد و توسعه صنعت فناوری اطلاعات کشور، اقدامات زیر را انجام دهد:

۱. حمایت از بخش خصوصی و تعاونی در صنعت فناوری اطلاعات کشور به‌ویژه در بخش نرم‌افزار و امنیت، به‌گونه‌ای که سهم این صنعت در تولید ناخالص داخلی در سال آخر برنامه به ۲ درصد و سهم صادرات کالا و خدمات این حوزه به ۱/۵ درصد صادرات غیرنفتی برسد. آیین‌نامه این بند توسط وزارت صنایع و معادن، وزارت بازرگانی و وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات ظرف شش ماه اول برنامه تدوین و به تصویب هیئت دولت می‌رسد.

۲. حمایت از فعالیت‌های پژوهشی بخش خصوصی و تعاونی در حوزه فناوری اطلاعات و سیاستگذاری پژوهشی در دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی کشور به‌گونه‌ای که حداقل ۱۰ درصد از کل سهم بودجه‌های تحقیق و توسعه کشور به تحقیق و توسعه در این حوزه اختصاص یابد.

بند الحاقی ۳- به‌منظور ایجاد سهولت بیشتر و تکریم همه آحاد ملت و مدیریت بهینه وجوه حساب‌های دولتی و همچنین افزایش شفافیت درآمد و هزینه حساب‌های دولتی از سال دوم برنامه کلیه دریافت‌ها و پرداخت‌ها از حساب‌های دولتی، در کلیه پیشخوان‌های ارائه خدمات به مردم و سایر متقاضیان، برای کلیه وجه دولتی از جمله انواع مالیات‌ها، عوارض، حقوق گمرکی، حق تمبر و... با استفاده از دستگاه پرداخت الکترونیکی (POS) و یا سایر دستگاه‌ها و ابزار واسط الکترونیکی - رایانه‌ای متصل به شبکه بانکی کشور خواهد بود.

ماده (۵۰) - استنادپذیری اسناد الکترونیک

به منظور توسعه دولت الکترونیک، تجارت الکترونیک و عرضه خدمات الکترونیک و اصالت بخشیدن به اسناد الکترونیک و کاهش اسناد کاغذی اقدام‌های زیر انجام می‌شود:

الف) وزارت بازرگانی نسبت به توسعه مراکز صدور گواهی الکترونیک و کاربرد امضای الکترونیک به‌نحوی اقدام می‌نماید که تا پایان سال سوم برنامه سامانه‌های خدماتی و تجاری الکترونیک بتوانند از این ابزار استفاده نمایند.

ب) سند الکترونیک در حکم سند کاغذی است مشروط بر آنکه اصالت صدور و تمامیت آن محرز باشد.

ج) در هر مورد که به‌موجب قانون، تنظیم اوراق یا اسناد و همچنین صدور یا اعطای مجوز، اخطار و ابلاغ، مبادله وجه و مانند آن ضروری باشد، انجام الکترونیک آن با رعایت مفاد قانون تجارت الکترونیک مجاز بوده و کفایت می‌نماید.

ارزیابی

در حکم بند «الف» ماده (۵۰) وزارت بازرگانی مکلف به عرضه خدمات الکترونیکی و اصالت بخشیدن به اسناد الکترونیکی با توسعه مراکز صدور گواهی الکترونیکی و کاربرد امضای الکترونیک شده است. در این حکم به زیرساخت‌های لازم برای توسعه گواهی الکترونیکی از جمله زیرساخت حقوقی و الزام به وجود قانون ادله‌پذیری و استنادپذیری الکترونیکی اشاره نشده است. این حکم سابقه قانونی در برنامه‌های توسعه ملی ندارد و برای اولین بار در برنامه پنجم آورده شده است. لکن در قانون تجارت الکترونیکی به این مبحث به‌طور مفصل پرداخته شده است که علیرغم وجود این قانون وزارت بازرگانی در اجرای آن تاکنون چندان موفق نبوده است و به‌نظر می‌رسد به همین منظور در برنامه پنجم آمده است. وجود شاخص زمانی غیردقیق و ذکر این نکته که تا پایان سال سوم برنامه حکم اجرا شود از معایب اصلی این حکم است. بند «ب» و «ج» این ماده نیز تعریف و بازگشت به قانون تجارت الکترونیکی است. با وجود قانون تجارت الکترونیکی که قانون دائمی در این حوزه است لزومی به آوردن این حکم در برنامه پنجم نیست.

پیشنهاد

- ج) حذف
- د) حذف
- ه) حذف
- و) حذف
- ز) حذف
- ح) حذف

ماده (۵۱) - بانکداری الکترونیک

به منظور توسعه و تقویت نظام بانکداری اقدام‌های زیر انجام می‌شود:

الف) استقرار کامل سیستم بانکداری متمرکز (Core Banking) و تبدیل کلیه حساب‌ها اعم از سپرده اشخاص و تسهیلات به حساب‌های متمرکز توسط بانک‌ها با رعایت استانداردها و دستورالعمل‌های بانک مرکزی.

ب) ایجاد و بهره‌برداری مرکز صدور گواهی الکترونیکی برای شبکه بانکی با تعامل با مرکز صدور گواهی الکترونیکی کشور توسط بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران به منظور افزایش امنیت تبادل اطلاعات الکترونیکی.

تبصره - کلیه بانک‌ها امکان استفاده از امضای الکترونیکی در تعاملات بانکی خود را تسهیل نمایند.

ارزیابی

سابقه ورود بانکداری الکترونیکی به قوانین برنامه توسعه به برنامه چهارم و اشاره به برقراری نظام بانکداری الکترونیکی برمی‌گردد. وجود این حکم هم‌راستا با سند چشم‌انداز و سیاست‌های کلی نظام از حیث اصلاح ساختار نظام بانکی است. بانک مرکزی و بانک‌ها مجری این حکم هستند بند «ب» ماده به استقرار نظام بانکداری متمرکز اشاره می‌کند که متأسفانه اقدامات در نظر گرفته شده در این بند برای رسیدن به هدف حکم ذکر نشده است. اقداماتی در زمینه حمایت از بخش خصوصی در جهت تولید نرم‌افزارهای بانکداری متمرکز بومی و داخلی از ملزومات اولیه است در مورد تبدیل کلیه حساب‌ها به حساب‌های متمرکز بانک‌ها باید مجوز تبدیل حساب‌های خزانه‌داری کل را به حساب متمرکز داشته باشند که این مورد باید در برنامه ذکر شود.

بند «ب» ماده به ایجاد بهره‌برداری مرکز صدور گواهی الکترونیکی برای شبکه بانکی اشاره می‌کند. با توجه به متولی بودن وزارت بازرگانی در زمینه صدور گواهی الکترونیکی و واحد بودن مرکز صدور گواهی الکترونیکی این حکم باید اصلاح شود و بانک مرکزی صرفاً اقدام به راه‌اندازی مرکز میانی صدور گواهی الکترونیکی تحت مجوز مرکز ریشه ملی نماید. این حکم نیز سابقه قانونی در برنامه‌های توسعه قبلی ندارد.

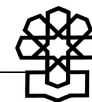
پیشنهاد

به منظور توسعه و تقویت نظام بانکداری اقدام‌های زیر انجام می‌شود:

الف) استقرار کامل سیستم بانکداری متمرکز (Core Banking) و تبدیل کلیه حساب‌ها اعم از حساب‌های خزانه‌داری کل، سپرده اشخاص و تسهیلات به حساب‌های متمرکز توسط بانک‌ها با رعایت استانداردها و دستورالعمل‌های بانک مرکزی حداکثر تا پایان سال دوم برنامه.

ب) ایجاد و بهره‌برداری مرکز صدور گواهی الکترونیکی شبکه بانکی با تعامل با مرکز صدور گواهی الکترونیکی کشور توسط بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران به منظور افزایش امنیت تبادل اطلاعات الکترونیکی حداکثر تا پایان سال دوم برنامه.

تبصره - کلیه بانک‌ها موظفند امکان استفاده از امضای الکترونیکی در تعاملات بانکی خود را ایجاد نمایند.

ماده (۵۳) - دورکاری

به منظور متناسب سازی مجموع تعداد کارکنان دولت و دستگاه‌های اجرایی با اهداف و مأموریت‌های اصلی آنها، اقدام‌های زیر انجام می‌شود:

ل) دولت مجاز است با به کارگیری روش‌های جدید به ویژه از طریق تحقق اهداف دولت الکترونیک، امکان اجرای وظایف پست‌های سازمانی و امور محوله به کارمندان در غیر محل اداری را فراهم و نسبت به تدوین و اجرای «طرح کار در خانه» اقدام نماید.

این ماده به حکم بسیار بدیعی اشاره می‌کند که تاکنون در قوانین مطرح نشده است و سابقه قانونی در برنامه‌های توسعه هم ندارد. متولی این حکم به روشنی مشخص نشده است و به ذکر دولت به عنوان متولی اکتفا شده است. حکم کلی است و اقدامات مورد نیاز جهت دستیابی به هدف این حکم باید در آیین‌نامه‌ای تدوین می‌شد تا حکم شفاف شود.

شرط اجرای این حکم وجود سامانه‌های اداری الکترونیک تحت شبکه ملی است که در حال حاضر تحقق نیافته است. همچنین عبارت «با به کارگیری روش‌های جدید» مبهم است. آیین‌نامه این ماده نیز لازم است تا پایان سال اول برنامه توسط معاونت توسعه منابع انسانی و دولت الکترونیک رئیس‌جمهور تدوین شود. امکان نظارت بر عملکرد و تعیین وظایف قابل دورکاری باید در آیین‌نامه‌ای ذکر شود.

پیشنهاد

الف) در سال اول برنامه سقف تعداد نیروی انسانی (رسمی، پیمانی، کارمعی، ساعتی و عناوین مشابه) دولت و دستگاه‌های اجرایی به نحوی که به وظایف حاکمیتی لطمه‌ای وارد نگردد با رعایت بند «۲» ماده الحاقی ۲ توسط دولت تعیین می‌شود.

ب) سهمیه استخدامی سالیانه هر یک از دستگاه‌های اجرایی با توجه به میزان خروج نیروی انسانی توسط معاونت توسعه مدیریت و سرمایه انسانی رئیس‌جمهور پیشنهاد و به تصویب شورای توسعه مدیریت و سرمایه انسانی می‌رسد. در هر صورت مجموع استخدام‌های جدید از حداکثر یک‌سوم کارمندان که به روش‌های بازنشستگی، بازخریدی، استعفا و سایر موارد از خدمت دستگاه‌های اجرایی خارج می‌شوند، تجاوز نخواهد کرد.

ج) حذف

د) حذف

ه) حذف

و) حذف

ز) حذف

ح) حذف

ط) حذف

ی) حذف

ک) حذف

ل) دولت مجاز است با استفاده از سامانه‌های ارتباطی و اطلاعاتی بر خط دستگاه‌ها و از طریق خدمات دولت الکترونیک، امکان اجرای وظایف پست‌های سازمانی و امور محوله به کارمندان در غیر محل اداری که قابلیت نظارت داشته باشد را فراهم و نسبت به تدوین و اجرای «طرح کار در خانه» اقدام نماید. آیین‌نامه اجرایی دورکاری تا ۶ ماه پس از تصویب این قانون توسط معاونت توسعه مدیریت و منابع انسانی رئیس‌جمهور و وزارت کار و امور اجتماعی تدوین و به تصویب هیئت وزیران می‌رسد.

منابع و مأخذ

۱. گزارش ارزیابی حسن اجرای تبصره «۱۳» قانون بودجه سال ۱۳۸۶، وبگاه سازمان‌های دولتی و نحوه ارائه خدمات الکترونیک، دفتر فناوری‌های نوین، ۱۳۸۷.
۲. گزارش اولویت‌بندی خدمات الکترونیکی عمومی در کشور، دفتر فناوری‌های نوین، ۱۳۸۷.
۳. گزارش بررسی الزامات اجرایی فصل پنجم قانون مدیریت خدمات کشوری (فناوری اطلاعات و ارتباطات و خدمات اداری) دفتر فناوری‌های نوین، ۱۳۸۸.
۴. گزارش درباره لایحه برنامه پنجم توسعه (۱) رویکردها و معیارهای ارزیابی لایحه، دفتر برنامه و بودجه، ۱۳۸۹.
۵. جی رامون گیل، گارسیا و ناتالیا هلیبیکسانی، دانشگاه آمریکایی مستقر در آلبانی و دانشگاه‌های هاروارد آمریکا.
۶. کیهان‌پور، امیرحسین. ارزیابی وب ایران از منظر دولت الکترونیک، مرکز تحقیقات مخابرات ایران، ۱۳۸۸.
7. Seang – Tae Kjm, *Converging E-Democracy and E-Government Model Toward an Evolutionary Model of E-Governance*, Skku, 2008.
8. Victor Vander Waal, *The Impact of E-Government on the Organization*, University of Amesterdam, 2005.
9. UN E-Government Survey 2010, United Nations, 2010.
10. UN E-Government Survey 2008, United Nations, 2008.
11. Asma Al-Mashmi, *Understanding Phases of E-Government Project*, University of Mysore- India, 2009.

شماره مسلسل: ۱۰۲۸۳

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: درباره لایحه برنامه پنجم توسعه (۱۱): ارزیابی دولت الکترونیک

نام دفتر: مطالعات ارتباطات و فناوری‌های نوین
تهیه و تدوین‌کنندگان: رضا باقری اصل، مهدی فقیهی
ناظر علمی: —

متقاضی: معاونت پژوهشی

ویراستار تخصصی: —

ویراستار ادبی: —

واژه‌های کلیدی: —

تاریخ انتشار: ۱۳۸۹/۳/۲۲